

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Eerika Hörkkö

Pienten lasten välisen kiusaamisen ehkäiseminen, tunnistaminen ja puuttuminen varhaiskasvatuksessa

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman kehittäminen Virtain kaupungille

Opinnäytetyö
Syksy 2021
SeAMK Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi

Suuntautumisvaihtoehto: Varhaiskasvatus

Tekijä: Eerika Hörkkö

Työn nimi: Pienten lasten välisen kiusaamisen ehkäiseminen, tunnistaminen ja puuttuminen varhaiskasvatuksessa: kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman kehittäminen Virtain kaupungille

Ohjaaja: Aino Alaverdyan, lehtori

Vuosi: 2021

Sivumäärä: 73

Liitteiden lukumäärä: 3

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia varhaiskasvatuksessa esiintyvää pienten lasten välistä kiusaamista: miten sitä ennaltaehkäistään, tunnistetaan ja miten siihen puututaan. Varhaiskasvatuksessa tapahtuvalle kiusaamiselle hain näkemyksiä ja kokemuksia varhaiskasvatuksen työntekijöiltä eri varhaiskasvatuksen toteuttamismuodoista. Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda yhteistyötahoni Virtain kaupungin varhaiskasvatukselle kiusaamisen ehkäisyyn johdonmukainen suunnitelma.

Käsittelen teoriaosuudessa muun muassa kiusaamisen ehkäisyä, kiusaamisen eri muotoja sosiaalisten suhteiden ja kaverisuhteiden merkitystä, osallisuuden tukemista lailla ja varhaiskasvatussuunnitelmilla sekä varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja huoltajien roolia kiusaamisen ehkäisyssä. Tutkimuksen toteutin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena, ja sen empiirisen aineiston keräsin haastattelemalla seitsemää eri varhaiskasvatuksen työntekijää eri varhaiskasvatuksen toteuttamismuodoista. Aineistonkeruumenetelmänä toimi puolistrukturoitu teemahaastattelu.

Haastatteluiden tulokset osoittavat, että kiusaamisen määrittely on haasteellista, koska jokaisella aikuisella ja lapsella on oma kokemus ja näkemys kiusaamisesta. Varhaiskasvatuksessa on tarvittavat keinot ja tiedot kiusaamisen ehkäisyyn, tunnistamiseen ja puuttumiseen. Työntekijät tunnistavat lapsen iän ja sukupuolen seuraukset kiusaamisen ilmenemiseen ja ovat tietoisia niistä tekijöistä, mitkä kiusaamiseen johtavat, esimerkiksi erityispiirteet, kateellisuus ja mustasukkaisuus sekä taitojen erilaisuus. Varhaiskasvatusikäisillä kiusaaminen on suurimmaksi osaksi erilaisia ristiriitoja. Kiusaamista ehkäisevää työtä tehdään varhaiskasvatuksen arjessa päivittäin toteuttamalla pienryhmätoimintaa, havainnoimalla lasten välistä vuorovaikutusta ja leikkiä sekä käymällä lasten, huoltajien ja työntekijöiden välillä keskustelua havainnoituista tilanteista. Kiusaamisen ehkäisyssä tärkeintä on tunnetaitojen opettelu, arjen havainnointi sekä ristiriitoihin välitön puuttuminen. Aikuiset ovat merkittävässä roolissa kiusaamisen ehkäisyssä varhaiskasvatuksessa, mihin sisältyy sensitiivinen ja aktiivinen läsnäolo lasten kanssa sekä vuorovaikutussuhteiden rakentaminen.

¹ Asiasanat: varhaiskasvatus, kiusaaminen, kiusaamisen ehkäisy, ennalta-ehkäisy, sosiaaliset suhteet

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Early Childhood Education

Author: Eerika Hörkkö

Title of thesis: Bullying Prevention, Recognition, and Intervention among Small Children in Early Childhood Education: Making a Plan for Bullying Prevention for the City of Virrat

Supervisor: Aino Alaverdyan, Senior Lecturer

Year: 2021

Number of pages: 73

Number of appendices: 3

The aim of this study was to study bullying that occurs among small children in early childhood education (ECE): how it is prevented, recognized, and intervened in. I gathered views and experiences of bullying in ECE from early childhood educators of ECE in different positions. The aim of this thesis was to create a coherent plan for bullying prevention for the cooperation partner, the Early Childhood Education in the town of Virrat.

In the theory section I discuss, among other things, bullying prevention, different forms of bullying, the meaning of social relationships and friendships, encouraging participation with the law and ECE curricula, and the role of early childhood educators and carers in bullying prevention. Qualitative research was used as a research method, the empirical data was collected by interviewing seven early childhood educators. The method for data collection was semi-structured interview.

The results of the interview indicate that defining bullying is challenging, since every adult and child has their own experience and view of bullying. In ECE, they have the necessary means and knowledge to prevent, recognize, and intervene in bullying. The educators recognize the effects of a child's age and gender on how bullying manifests itself and are aware of the factors leading to bullying, e.g., special characteristics, envy and jealousy, and differences in skills. Bullying among children of that age mostly means various kinds of disagreements. Work for bullying prevention is done daily in ECE, by carrying out in-group activities, by observing children's interaction and play, and by having discussions of the observed situations between the children, the carers, and the educators. The most important things in bullying prevention are learning emotional intelligence, observing the daily life, and immediately intervening in the disagreements. Adults play an important role in bullying prevention in ECE, which includes being sensitive and active with children along with building interrelationships.

¹ Keywords: early childhood education, bullying, prevention of bullying, prevention, social relationships

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo	6
1 JOHDANTO	7
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	9
2.1 Tarkoitus ja tavoitteet	9
2.2 Virtain kaupungin varhaiskasvatus	10
2.3 Aiheen valinta ja rajaus	11
2.4 Aikaisemmat tutkimukset.....	13
3 KIUSAAMINEN LASTEN KESKUUDESSA	15
3.1 Kiusaaminen ja sen ehkäisy	15
3.2 Kiusaamisen eri muodot lasten keskuudessa.....	17
3.3 Sosiaalisten suhteiden merkitys lapsen kasvulle	18
4 VARHAISKASVATUKSEN ROOLI KIUSAAMISEN EHKÄISYSSÄ.....	21
4.1 Lait ja varhaiskasvatussuunnitelmat osallisuutta tukemassa	21
4.2 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden rooli kiusaamisen ehkäisyssä.....	23
4.3 Varhaiskasvatuksen ja huoltajien välisen yhteistyön merkitys kiusaamisen ehkäisyssä.....	24
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	26
5.1 Tutkimusprosessin suunnittelu ja toteutus	26
5.2 Teemahaastattelu ja sen toteuttaminen.....	30
5.3 Haastatteluaineiston analysointi	31
5.4 Luotettavuus ja eettisyys opinnäytetyössä.....	33
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	36
6.1 Kiusaaminen ja sen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa	37
6.2 Kiusaaminen ja sen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa	43
6.3 Kiusaamiseen puuttuminen varhaiskasvatuksessa.....	48

7	JOHTOPÄÄTÖKSET	52
7.1	Yleiset johtopäätökset	52
7.2	Haastattelujen ja yhteistyön pohjalta luotu kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma.....	59
8	POHDINTA.....	64
	LÄHTEET	67
	LIITTEET	73

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Tutkimusprosessin kuvaus.....	29
Kuvio 2. Opinnäytetyön pääteemat.....	36
Kuvio 3. Kiusaaminen ja sen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa alateemat	37
Kuvio 4. Kiusaaminen ja sen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa alateemat.....	43
Kuvio 5. Kiusaamiseen puuttuminen varhaiskasvatuksessa alateemat	48

1 JOHDANTO

Karppisen (11.3.2020) mukaan puolentoista vuoden ajan Suomessa kiusaaminen on ollut varhaiskasvatuksessa kiellettyä, mutta tietoa ei ole milloin laki kiusaamisesta käytännössä toteutuu. Vuonna 2018 varhaiskasvatukseen on tehty kieltävä lisäys kiusaamisesta, joka velvoittaa kuntia panostamaan kiusaamisen kitkemiseen. Myös työntekijöitä on veloitettu puuttumaan kiusaamiseen yhä aiempaa jämäkämmin. Ylen teettämän kyselyn perusteella noin 90 vastaajista kertoi, että hänen lapsensa on joutunut kiusatuksi varhaiskasvatuksessa sen jälkeen, kun lakimuutos on tullut voimaan. Enemmistö vastaajista kertoo kokeneensa, ettei laista huolimatta varhaiskasvatuksen työntekijät ole puuttuneet kiusaamiseen riittävästi. (Karppinen 11.3.2020.)

Pienistä lapsista 12:ta prosenttia on koskettanut kiusaaminen, ja se on ilmennyt enimmäkseen jättämällä toinen lapsi ulkopuolelle. Kiusaamista on esiintynyt poikien välillä enemmän kuin tyttöjen ja se on näyttäytynyt ryhmämuotoisena ilmiönä erityisesti poikien keskuudessa. Tutkimuksen mukaan erityisen tuen tarpeella on lapsien kohdalla yhteys kaverisuhteiden välisiin ongelmiin. Huonon käytöksen ja kiusaamisen seuraukset ovat olleet muista lapsista eristäminen tai istuttaminen jäähyenkille. Nämä kyseiset menetelmät eivät vähentäneet kiusaamista lapsiryhmässä. (Repo 2015, 1.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia varhaiskasvatuksessa esiintyvää pienten lasten välistä kiusaamista ja miten sitä ehkäistään, tunnistetaan ja miten siihen puututaan. Varhaiskasvatuksessa tapahtuvalle kiusaamiselle haen näkemyksiä ja kokemuksia varhaiskasvatuksen työntekijöiltä varhaiskasvatuksen eri toteuttamismuodoista. Työn tavoitteena on luoda yhteistyötaholleni Virtain kaupungin varhaiskasvatukselle kiusaamisen ehkäisyyn johdonmukainen suunnitelma. Kiusaamisen ehkäisyyn suunnitelma toimii apuna uusien työntekijöiden ja huoltajien perehdyttäessä. Valtakunnallisen ohjeistuksen mukaan kiusaamisen ehkäisyyn suunnitelma tulisi löytyä jokaisesta varhaiskasvatusyksiköstä ja tähän tulisi olla huoltajien ja uusien työntekijöiden perehdyttäessä (Väliaho 2015).

Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Virtain kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. Virtain kaupungille laadin koko varhaiskasvatusta koskevan kiusaamisen ehkäisyyn suunnitelman haastatteluiden, tutkimustulosten ja yhteisten palaverien pohjalta. Virtain kaupungin varhaiskasvatuksen alaisuudessa on kaksi päiväkotia, kaksi ryhmäperhehoitoa sekä viisi perhepäivähoitajaa. Yleisesti suunnitelmat ovat päiväkotien yksikkökohtaisia, mutta päätimme

yhteistyötahon kanssa yhteisesti toteuttaa koko varhaiskasvatukseen saman suunnitelman, koska varhaiskasvatuksen toteuttamismuodosta riippumatta kasvatustyö on suhteellisen samanlaista. Parhaiten saavutetaan kiusaamista ehkäisevä työskentely, kun se on johdonmukaista sekä suunnitelmallista (Mannerheimin lastensuojeluliiton 15.8.2017).

Opinnäytetyössä käsitellään pienten lasten välisen kiusaamisen ehkäisyä, tunnistamista ja puuttumista ilmiönä. Työn aihe on rajattu alle kouluikäisiin lapsiin, jonka vuoksi näkökulmaa tutkittavaan ilmiöön on haettu varhaiskasvatuksen työntekijöiltä. Opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena, ja aineistonkeruumenetelmä on toiminut puolistrukturoitu teemahaastattelu. Haastattelujen ja työntekijöiden kanssa tehdyn yhteistyön pohjalta on luotu kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma, joka löytyy luvusta 7.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa käyn alkuun läpi opinnäytetyön tavoitteita ja tarkoitusta. Sen jälkeen kerron yhteistyötahostani eli Virtain kaupungin varhaiskasvatuksesta. Lisäksi kerron aiheen tarkemmasta valinnasta ja rajauksesta sekä mitä aikaisempia tutkimuksia pienten lasten kiusaamiseen liittyen olen löytänyt.

2.1 Tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa varhaiskasvatuksen työntekijöiden ajatuksia ja kokemuksia kiusaamisen ehkäisemisestä, tunnistamisesta ja puuttumisesta pienten lasten kohdalla. Osallistamalla haastatteluun ja yhteistyöhön varhaiskasvatuksen työntekijä kykenee tuomaan esille, mitkä ovat sillä hetkellä toimivia asioita ja mitkä mahdollisia kehityskohteita kiusaamisen ehkäisyssä, tunnistamisessa ja puuttumisessa. Tavoitteena opinnäytetyölle on luoda varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyyn johdonmukainen suunnitelma, joka tullaan yhteistyötahon toimesta liittämään mahdollisesti myöhemmin osaksi Virtain kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa. Varhaiskasvatuksen työntekijät voivat hyödyntää arjen kasvatustyössään opinnäytetyön pohjalta syntynyttä mallia kiusaamisen ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa, kun kiusaaminen tai ristiriita on jatkunut pitkään ja on vakavaa. Opinnäytetyön avulla luodaan yhdessä varhaiskasvatuksen työntekijöiden asian käsittelyyn selkeä pohja lomakkeinen, ja näitä voi soveltaa käytännön kasvatustyössä.

Tutkimuskysymykseni on ”Miten kiusaamista voi ehkäistä Virtain kaupungin varhaiskasvatuksessa?” Opinnäytetyöni aihe rajautuu alle kouluikäisten lasten kiusaamiseen, jonka vuoksi pienten lasten kiusaamiseen tuodaan näkökulmaa varhaiskasvatuksen työntekijöiltä. Tuon opinnäytetyössäni esille pienten lasten välisestä kiusaamisesta muun muassa, sen mitä on kiusaaminen, sen eri muodot ja miten sitä voidaan ennalta-ehkäistä, tunnistaa ja puuttua. Jotta kiusaamista voidaan ehkäistä tehokkaimmin, tarvitaan tässä työntekijöiden ja huoltajien välistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä.

2.2 Virtain kaupungin varhaiskasvatus

Virtain kaupungin varhaiskasvatuksessa tarjotaan kunnallista varhaiskasvatusta kahdessa päiväkodissa, Koivurinteellä ja Killinkoskella, kahdessa ryhmäperhepäivähoidossa Vaskivedellä ja Kotalassa sekä viidessä perhepäivähoidossa hoitajan kotona. Perhepäivähoidosta neljä sijaitsee Virtain keskustassa ja yksi Liedempohjassa. Vuorohoitoa toteutetaan Koivurinteiden päiväkodilla. Esiopetusta toteutetaan Virtain yhtenäiskoululla ja alkuopetuksen yhteydessä kyläkouluilla. (Hakala 2021.) Jos lapsi tarvitsee erityistä tukea, tarjotaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluita (Virtain kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 5).

Virroilla on vuonna 2019 laadittu paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, jossa on asetettu lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteita varhaiskasvatukselle. Lyhyen aikavälin tavoitteisiin kuuluu taata laadukas ja lain vaatimuksia täyttävä varhaiskasvatus. Tämä tarkoittaa käytännössä varhaiskasvatuspalveluiden kohdentamista palvelun tarjoajan ja tarvitsijoiden välillä sekä koko varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin yhtenäistämistä. Arviointikäytäntöjä kehitetään varhaiskasvatuksessa, sillä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa veloitetaan arvioimaan laatua ja pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Ajankohtaisista asioista varhaiskasvatuksessa tiedotetaan eri yksiköissä huoltajille suoraan, peda.net-sivustolla sekä kaupungin omilla nettisivuilla. Pitkän aikavälin tavoitteita ovat palvelujen tuottaminen kustannustehokkaasti ja laadukkaasti. Varhaiskasvatuspalveluja pyritään kehittämään sekä säilyttämään eri hoitomuodot varhaiskasvatuksessa, jotta perheille on tarjota valintamahdollisuus. (Virtain kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma, 2019 6–7.)

Virtain kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa (2019) on kuvattu yhteistyön merkitystä ja varhaiskasvatuksen roolia. Lähtökohtana yhteistyölle varhaiskasvatuksen ja huoltajien välillä on yhteinen vastuu lapsesta. On välttämätöntä, että yhteistyö varhaiskasvatuksen ja huoltajien kesken on saumatonta ja tiivistä, jotta turvataan välttämätön lapsen hyvä hoito ja kasvatus. Luottamus ja rohkeus lasta koskevista asioista on tärkeä edellytys kyseiselle yhteistyölle. Tavoite on antaa tukea ja apua huoltajille lasten kasvatustyössä, ja sen vuoksi yhteistyön tulee olla säännöllistä. Yhteistyötä arvioidaan ja kehitetään lasten varhaiskasvatussuunnitelmissa. Jos lapsen asioista herää huoli, varhaiskasvatuksen kyky hyvään yhteistyöhön korostuu huoltajien kanssa, koska sen avulla perhe motivoituu hakemaan tarvitsemaansa apua. Varhaiskasvatuksen rooliin kuuluu myös tuoda oma asiantuntemuksensa ja lapsen arki näkyväksi kaikissa vaiheissa. (Virtain kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 6, 22.)

2.3 Aiheen valinta ja rajaus

Olen suunnannut opintojani varhaiskasvatukseen, ja saan varhaiskasvatuksen opettajan pätevyyden sosionomin lisäksi. Aiheen ajankohtaisuus sekä omat taustani kiusaamisen ehkäisyssä ovat syitä, miksi halusin opinnäytetyöni tähän aiheeseen tuottaa. Olen kiinnostunut kiusaamisen ehkäisystä aiheena, ja ensimmäisen työharjoittelun aikana sain ajatuksen tuottaa opinnäytetyöni tähän teemaan liittyen. Muutaman vuoden ajan uutisista on saanut lukea, kuinka koulukiusaamista tapahtuu kouluissa, ja tapaukset ovat ajoittain hyvin hurjia. Esimerkiksi Nyman (16.2.2021) on kirjoittanut kouluterveyskyselyn tuloksista ja koulukiusaamisesta uutisen. Uutisessa kuvaillaan kiusaamisen rajun ääripään nousseen esille viimeisen puolen vuoden aikana, ja paljon puhutaan käsitteestä kouluväkivalta. Yksi ääritapaus on Helsingin Vallilassa tapahtunut puukotus loka-marraskuun vaihteessa 2020.

Jos lapsi kokee pienestä pitäen kiusaamista, voi tämä aiheuttaa muun muassa syrjäytymistä koulutusjärjestelmästä sekä työelämästä. Yksinäisistä ihmisistä useat kertovat kokeneensa kiusaamista lapsena tai nuorena. Kokemus kiusaamisesta voi olla hyvin traumaattinen ja heikentää voimakkaasti henkilön luottamusta muihin ihmisiin. Kiusaamista kokeneet voivat tehdä esimerkiksi virheellisiä arviointeja muiden ihmisten käytöksestä tai kokea kiusaamiseksi tilanteita, joissa tarkoitus ei ole tämänkaltainen. (Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2019, 11.) Edellä mainitut asiat kuormittavat yhteiskuntaa, koska syrjäytymisestä aiheutuu yhteiskunnalle huomattavia kustannuksia erilaisista korjaavista palveluista, menetetyistä verotuloista ja tulonsiirroista (THL 11.1.2018). Ennaltaehkäisyllä, yhteisillä linjauksilla sekä työntekijöiden, huoltajien ja lasten osallisuutta esiin tuomalla on mielestäni suuri merkitys, koska näiden yhteisvaikutus vahvistaa kiusaamisen ehkäisyä, jotta kukaan ei kokisi kiusaamista, syrjintää tai häirintää elämänsä aikana.

Lähtiessäni suunnittelemaan opinnäytetyötä ja mahdollista yhteistyötahoa hahmottui minulle nopeasti ajatus halusta tehdä yhteistyötä Virtain kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa. Heidän toimintansa tavoitteet vastaavat omia arvojani, koska pidän itsekkin tärkeänä sitä, että luodaan sellainen turvallinen ympäristö, jossa lapset viihtyvät, perushoito ja opetus ovat hyvää sekä kasvuun ja kehitykseen lapset ja heidän perheensä saavat tukea tarvittaessa. Virtain kaupungin varhaiskasvatusta toteutetaan valtakunnallisten ohjeiden mukaisesti, jolloin toimintaa organisoidaan niin valtakunnallisesti kuin paikallisesti. Näiden lisäksi kuunnellaan ja huomioidaan vanhempien toiveet ja ajatukset. (Virtain kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 5.)

Varhaiskasvatusikäisten lasten keskuudessa on tutkimusten mukaan kiusaaminen jo yleistä. On lapsi sitten kiusaaja tai kiusattu, kiusaamisella on kauaskantoisia vaikutuksia lapsen elämässä. Kiusaaminen voi vaikuttaa koko lapsiryhmään, minkä vuoksi varhaiskasvatuksessa työskentelevien voi olla haasteellista turvata lapselle turvallinen ja hyvä hoitopäivä. Turvallisen oppimisympäristön takaamiseksi ja luomiseksi on tärkeää puuttua kiusaamisen ehkäisyyn. (Alsaker & Nägele 2008.) Pienet lapset ovat vielä siinä vaiheessa kehitystään, että he harjoittelevat itsehillinnän, moraalin, empatiakyvyn ja aggression hallintataitoja. Kyseisiä taitoja ei opita hetkessä, vaan aikaa ja sitkeää ohjausta vaaditaan harjoittelulta. (Repo 2015, 13.) Lapsella tulee olla hyvä ja turvallinen olo voidakseen pystyä parhaimpaansa (Hurme & Kyllönen 2014, 23).

Tunneäly ja älykkyys ovat kumpikin aivoissa olevia nimikkeitä neurologisille toiminnoille, jotka tapahtuvat toistuvasti. Tunneäly on ihmisen aivojen mahdollisuus vastaanottaa, ymmärtää sekä käsitellä tunteita ja kyky kehittää kyseisiä valmiuksia taidoiksi, jolloin yksilö kykenee edistämään omaa ja toisten hyvinvointia säätelemällä tunnereaktioitaan ja tunneprosessiaan. Tunneällyn avulla lapsi voi lohduttaa kaveria, jos tämä tuntee esimerkiksi koti-ikävä, ja ymmärtää miten sosiaalisissa ja tunteita nostattavissa tilanteissa tulee käyttäytyä, ja auttaa toimimaan sen mukaisesti. Kyseiset taidot pohjautuvat synnynnäisiin lähtökohtiin. (Köngäs 2019, 36.) Tällä edellisellä osiolla nostetaan esille, kuinka kukaan lapsi ei synny kiusaajaksi tai halua kiusata toisia (Haapsalo 19.9.2020). Kiusaamiseen on aina jokin syy, esimerkiksi tarve tulla hyväksytyksi ryhmässä.

Varhaiskasvatukseen tarvitaan kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma, koska täten kiusaamista nostetaan ilmiönä työntekijöiden ja huoltajien tietoisuuteen, ja suunnitelmalla voidaan vaikuttaa kiusaamisen asenteisiin. Lisäksi sitoutuminen ja motivaatio työhön paranee kaikkien ollessa suunnittelussa mukana, työyhteisön tietoisuus kasvaa siitä, miten toimia, ja kaikki osaavat perustella sitä sekä huoltajien kanssa tehtävä työ on järkevämpää. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 15.8.2017.)

2.4 Aikaisemmat tutkimukset

Jos vertaa pienten lasten kiusaamiseen, löytyy kouluikäisten lasten kiusaamisesta tutkittua tietoa enemmän. Olen halunnut rajata työni nimenomaan pienten lasten kiusaamiseen ja sitä koskeviin tutkimuksiin ja lähteisiin, jonka vuoksi lähteet saattavat opinnäytetyössä olla vanhempia kuin mikä on lähteiden käyttöiän suositus.

Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan ovat toteuttaneet vuonna 2009–2010 ”Kiusaavatko pienetkin lapset?” -hankkeen. Hanke on yksi tärkeimmistä päiväkotikäisten lasten kiusaamista käsittelevistä hankkeista. Sen avulla alle kouluikäisten lasten kiusaamisesta on ilmiönä pyritty luomaan parempi käsitys, joka on yksi hankkeen tavoite. Hankkeen aineistoa on kerätty yhteensä kahdeksasta eri päiväkodista havaintojen ja haastattelujen avulla, ja aiheesta tehtiin laadullinen selvitys, kuinka suomalaisessa varhaiskasvatuksessa näyttäytyy kiusaaminen. Tutkimuksen johtopäätöksissä on todettu, että kiusaamisen ehkäisy tulisi aloittaa mahdollisimman varhain, koska kiusaamista on jo pienten lasten keskuudessa. Mitä varhaisemmassa vaiheessa kiusaamista ehkäistään, sitä paremmin saadaan katkaistua kiusaamisen kierre. (Kirves & Stoor-Grenner 2011b.)

Kasvatustieteiden tohtoriksi väitellyt Laura Repo (2015) on tehnyt tutkimuksen alle kouluikäisten lasten kiusaamisesta. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, voidaanko ennen alle kouluikäisten lasten kiusaamista ehkäistä, millainen kiusaamisilmiö on, miten se näyttäytyy, millaista kiusaaminen on sekä mitä ko. ilmiöön vaikuttavia kasvatuksellisia käytänteitä päiväkodissa on. Tutkimus kosketti 3–6-vuotiaita lapsia, jotka olivat päiväkodissa. Tutkimustuloksissa selvisi, että myös pienet lapset tunnistavat kiusaamisen toista loukkaavaksi ja tahalliseksi käyttäytymiseksi.

Norjassa, USA:ssa ja Australiassa pienten lasten välistä kiusaamista on tutkittu jonkin verran. Heidän tutkimusten avulla on osoitettu, että jo alle kouluikäisillä lapsilla esiintyy kiusaamista ja niiden muodot sekä tavat muistuttavat paljon koulukiusaamista, joka on muodostunut koulumaailmassa tavaksi. (Kirves & Stoor-Grenner 2011b, 3.) Tutkimustiedot alle kouluikäisten lasten kiusaamisesta ovat puutteellisia, koska varhaiskasvatusjärjestelmät eri maissa poikkeavat toisistaan. Yleisesti muualla maailmassa varhaiskasvatus on osa koulutusjärjestelmää, ja kouluun mennään aiemmin kuin Suomessa. Sen vuoksi kansainvälisten tutkijoiden on hankalaa ymmärtää suomalaisittain kysymyksenasettelua

kiusaavatko pienet lapset suomalaisittain, koska useissa maissa koulukiusaaminen tarkoittaa lapsia neljävuotiaista ylöspäin. (Repo 2015, 62.)

Viimeisten vuosien aikana kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmia varhaiskasvatuksessa on julkaistu useita ja aihe näkyy opinnäytetöissäkin. Opinnäytetyöt ja suunnitelmat ovat pääsääntöisesti varhaiskasvatuksen yksikkö- tai paikkakuntakohtaisia. Lukiessani läpi erilaisia aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä, huomioin opinnäytetöiden olevan kaavaltaan hyvin samanlaisia, vaikka asiasisältö on saatettu ilmaista eri tavoin tai menetelmin. Käytän esimerkkeinä Väliahon (2015) ja Marttilan ja Ahvenuksen (2020) tekemiä opinnäytetöitä aiheesta. Molemmissa opinnäytetöissä on teoretietoa kiusaamisesta, sen ehkäisystä ja puuttumisesta. Väliahon (2015) opinnäytetyö on tehty kyselylomakkeen avulla, Marttilan ja Ahvenuksen (2020) kehittämistyönä. Väliaholla suunnitelmaan on kirjattu kiusaamisesta, sen ehkäisystä ja puuttumisesta, Marttilalla ja Ahvenuksella on etsitty toimintatapoja kiusaamisen ehkäisyyn ja pyritty vakiinnuttamaan niiden käyttö päiväkodin työntekijöille ja vanhemmille.

Tuottamani opinnäytetyö eroaa edellä mainituista siten, että tein laadullisen tutkimuksen aiheesta. Opinnäytetyöni avulla syvennyttiin ja rakennettiin varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa yhteistä käsitystä kiusaamisesta ilmiönä. Teoretieto antoi pohjaa työn tekemiselle ja haastatteluille, joiden avulla hain näkemyksiä ja kokemuksia varhaiskasvatuksessa tapahtuvalle kiusaamiselle siellä työskenteleviltä työntekijöiltä. Teoretiedon, haastatteluiden ja tutkimustulosten sekä yhteistyön avulla luotiin kiusaamisen ehkäisyyn konkreettinen suunnitelma, jota työntekijät voivat hyödyntää arjen kasvatustyössä. Suunnitelmaa luotaessa keskustelua käytiin dialogissa, mikä erottaa työni myös aiemmin mainituista opinnäytetöistä.

3 KIUUSAAMINEN LASTEN KESKUUDESSA

Tässä luvussa käyn ensin läpi kiusaamisen määrittelyä ja mitä kiusaaminen pienten lasten keskuudessa pitää sisällään sekä kerron kiusaamisen eri muotoja, ja kiusaajan rooleja pienten lasten keskuudessa esiintyy. Lisäksi kuvaan sosiaalisia suhteita ja niiden merkitystä lapsen kasvulle. Tuon esille luvussa myös kaverisuhteiden tärkeyttä lapselle ja tunnetaitojen opettelun tärkeyttä lapsuudessa.

3.1 Kiusaaminen ja sen ehkäisy

Kiusaamisella tarkoitetaan, että ihminen joutuu yhden tai useamman muun henkilön toistuvasti kohdistuvan syrjimisen, vahingoittamisen tai loukkaamisen kohteeksi (Mannerheimin lastensuojeluliitto 4.8.2017.) Varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa kiusaamista määrittää tietyntyyppiset yleispiirteet, joita ovat tietoisuus, toistuvuus, vallankäyttö tai vallan epätasapaino. Nämä piirteet erottavat kiusaamisen ja riitelyn toisistaan. Kiusaamisen tahallisuutta on haastavaa arvioida pienten lasten keskuudessa, mutta kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen kannalta asialla ei ole merkitystä, koska kiusaamiseen tulee aina puuttua, oli kiusaaminen tahatonta tai tahallista. (Haapsalo ym. 2020, 11.) Varhaiskasvatusiässä oleva lapsi ei aina ymmärrä loukkaavansa toista, etenkin jos lapsen taidot toimia ryhmässä ovat vielä kehitysvaiheessa. Silloin lapsen on vaikeaa tunnistaa tunteita, itsesäätytaidoissa on puutteita tai lapsella on tunne, ettei kuulu ryhmään. Lisäksi pienten lasten on haastavaa hahmottaa vuorovaikutussuhteiden kokonaisuutta lasten välillä ryhmässä. Kiusaaminen pienten lasten parissa on loukkaavaa ja vuorovaikutukseltaan vahingoittavaa, ja ajan saatossa se johtaa jonkun tai joidenkin pois sulkemiseen ryhmästä. (Repo & Laaksonen 2016.)

Repon (2015, 76) tekemän tutkimuksen mukaan 7,1 prosenttia 3–6 vuotiaista lapsista päiväkodissa kiusasi muita lapsia. Lapsista 3,3 prosenttia tuli muiden kiusaamaksi ja 2,2 prosenttia omasi molemmat roolit. Teetetyt tutkimuksen mukaan tämä tarkoittaa, että 12,6 prosenttia lapsista oli ilmiön kanssa suoraan tekemisissä. Jokaisessa 3–6-vuotiaiden päiväkotiryhmässä on siis keskimäärin 1,3 kiusaajaa. Sonja Perren on sveitsiläinen psykologi, joka on korostanut pienten lasten välistä kiusaamista ongelmana, johon tulee suhtautua aina vakavasti. Hänen tekemänsä tutkimuksen mukaan päiväkodissa ilmenevän ja tapahtuvan kiusaamisen seurauksia ovat muun muassa yksinäisyys, vastenmielisyys aloittaa koulu ja heikentynyt itsetunto. Tutkimuksessa kävi ilmi, että lapset, jotka kiusaavat muita, saivat vain

vähän kielteistä palautetta negatiivisesta käytöksestään ja näillä lapsilla oli päiväkotiryhmässä kavereita. (Perren 2000, 62.)

Kiusaamiseen tulisi puuttua ajoissa, ja ei voida korostaa liikaa, kuinka paljon ennaltaehkäisevä työ merkitsee (Hurme & Kyllönen 2014, 136). Repon (2013) mukaan kiusaamisen ehkäisy ei velvoita lisäresursseja tai -henkilökuntaa, vaan olennaisinta on katsoa ja pohtia sekä täten kohdistaa jo entuudestaan olemassa olevat resurssit ja kuinka ne varhaiskasvatuksessa toteutuvat. Kiusaamisen ehkäisy on laadukasta peruspedagogiikkaa, jota toteutetaan arkisissa tilanteissa. Jotta kiusaamisen vastainen työ on tehokasta, sen tulee johdonmukaista ja suunnitelmallista. Tehokkaaksi keinoksi on todistettu tutkimusten mukaan henkilöstön kouluttaminen kiusaamista vastaan. Kiusaamisilmiöstä, sen syntymisestä sekä katkaisemista ovat kaikki aikuiset vastuussa ja mitä varhaisemmassa vaiheessa kiusaamiseen vaikutetaan, sitä tehokkaampaa se on. (Repo 2015, 183–184.)

Kiusaamisen käsittelyssä yksi tärkeimmistä asioista on lapsen kuuntelu. Mitä pienempi lapsi on, sitä vaikeampaa lapsen on sanoittaa kokemansa uhkailu, kiristys tai syrjiminen, mikäli on joutunut kiusaamisen kohteeksi omassa vertaisryhmässään. Lapsen kokemaa kiusaamista ei saisi koskaan vähätellä, ohittaa tai kieltää. Lapsi tarvitsee aina aikuisen tuen, on sitten kiusattu, kiusaaja tai nähnyt kiusaamista. (Heinonen & Haapsalo 2021.) Lapsi, jolla on kehityksessä haasteita esimerkiksi itsesäätelyn tai vuorovaikutuksen taidoissa, joutuu herkemmin pärjäämään ryhmässä sosiaalisen paineen alaisena. Silloin lapsi voi joutua kiusatuksi tai ryhmästä syrjäytetyksi myös herkemmin. Kyseisen asia pätee samoin lapseen, joka kiusaa, koska hänellä on näissä taidoissa puutteita. On hyvin tärkeää, että varhaiskasvatuksen henkilöstö puuttuu kiusaamiseen heti havaittuaan sitä. (Haapsalo ym. 2020, 11–12.)

Kiusaamisen määrittely ja kokemukset pienten lasten keskuudessa ovat haasteellisia, sillä pienillä lapsilla kielelliset ja sosiaaliset taidot vielä kehittyvät (Repo, 2015, 137). Sosiaalisten taitojen opettelu toisinaan mielletään riitojen selvittämiseksi lasten kesken. Jotta lapset osaavat selvittää riitoja keskenään, vaatii se taitoja, joita ei ole vielä pienillä lapsilla. Ristiriitoja ei voi elämässä välttää ja lapset eivät voi opetella selvittämään niitä keskenään, vaan aikuisen tuki on tähän tärkeää. Mikäli kahdella tai useammalla henkilöllä on jostakin asiasta erilaiset mielipiteet ja käsitykset, syntyy riita, millä tarkoitetaan ristiriitaa. Ristiriidoissa osapuolet ovat tasapuolisia useimmiten keskenään, ja he toivovat asiaan löytyvän ratkaisun. Mikäli ratkaisua ei löydy, pystyvät osapuolet yleensä jatkamaan elämässään eteenpäin. (Pipping & Arrhenius 2013, 29.) Rautakosken (2016) tekemässä Pro gradu -tutkielmassa selvisi, että lapset

ratkaisevat ristiriitatilanteita moninaisin keinoin. Aikuisten ollessa pois leikki-tilanteesta, lapset ovat vahvoja toimijoita leikissä ja ristiriitatilanteessa. Tutkimuksen mukaan aikuisten tulee panostaa varhaiskasvatuksessa pedagogiseen osaamiseen ja läsnäoloon lasten leikeissä. Lapset turvautuvat aikuisen apuun, kun neuvottelutilanteet ajautuvat umpikujaan, lapsilla eivät omat taidot riitä tai tilanteeseen kaivata ulkopuolista ratkaisua. (Rautakoski 2016, 72.)

3.2 Kiusaamisen eri muodot lasten keskuudessa

Kiusaamisen yleisimmiksi muodoiksi ja tavoiksi on määritelty fyysinen, psyykinen ja sanallinen kiusaaminen. Fyysistä kiusaamista on potkiminen, lyöminen, kamppaaminen, nipistely, vaatteista repiminen, hiekan, kiven tms. heittäminen, esteenä oleminen sekä leikkien sotkeminen. Psyykkistä kiusaamista on kiristäminen, manipulointi, uhkailu, poissulkeminen esimerkiksi leikistä, sääntöjen muuttaminen leikissä sekä puhumatta jättäminen. Sanallista kiusaamista on nimittely, haukkuminen, lällättäminen, hännääminen, selän takana puhuminen sekä kommentointi, joka liittyy vaatteisiin, hiuksiin ym. (Kirves & Stoor-Grenner 2011b.)

Tutkimusten mukaan yleisintä pienillä lapsilla on fyysinen kiusaaminen. Tämä selittyy mahdollisesti sillä, että pienet lapset toimivat monissa tilanteissa fyysisesti, myös puhuttaessa kiusaamisesta. Pienet lapset kehittävät vasta kieli- ja kognitiivisia taitojaan, jolloin psyykinen ja sanallinen kiusaaminen on haastavampaa. Varhaiskasvatuksen työntekijän näkökulmasta voidaan ajatella, että kiusaamisen havainnointi koskien fyysistä kiusaamista on helpompaa nähdä ja tunnistaa kuin psyykkisen ja sanallisen. Sanallinen kiusaaminen tapahtuu usein piilossa aikuisilta ja pois kuulevilta korviltä, joka tekee siitä fyysiseen kiusaamiseen verrattuna haastavampaa havainnoida ja nähdä. Tämä vaatii ryhmän kasvattajalta läsnäoloa ja erityistä herkkyyttä puuttua tilanteeseen. (Anttonen & Haapala 2015, 51.)

Myös sukupuolten välillä kiusaamisessa on eroavaisuuksia. Usein poikien kiusaaminen on helpompaa tunnistaa, koska se on kovaäänisempää ja näkyvämpää kuin tyttöjen. Pojat saattavat kiusatessaan fyysisesti lyödä, potkia tai nimitellä uhriaan muiden kuullen. Täten pojat kiusaavat sekä sanallisesti että fyysisesti. (Höistad 2003, 93–95.) Repon (2013, 80–81) mukaan tyttöillä kiusaaminen ilmenee enemmän psyykkisesti, esimerkiksi jättämällä ulkopuolelle ryhmästä ja puhumalla pahaa selän takana. Hänen mukaansa sukupuolten välillä sanallinen kiusaaminen on yhtä yleistä. Tyttöjen kiusaamista on pulmallisempaa havainnoida,

koska tytöt ovat kiusaamisessa vähä-äänisiä, kuiskuttelevat ja ilmein, elein ja katsein kertovat toisilleen ja uhreilleen, kuka ei kuulu heidän joukkoonsa (Höistad 2003, 95–100).

Salmivalli (1998) on tuodut esille, että kiusaamistilanteessa on kiusatun ja kiusaajan lisäksi seuraavia rooleja: ulkopuolinen, apuri, vahvistaja sekä puolustaja. Kiusaamistilanteessa apuri ei aloita kiusaamista vaan on kiusaajan apuna, jolloin apuri on mukana siten kiusaamisessa. Vahvistajan ja apurin ero on siinä, että vahvistaja ei kiusaa itse, vaan on katsojana ja voi kannustaa kiusaajaa tai nauraa kiusatulle. Joskus lapsilla on tapana tapella leikillään ja saattaa pitää sitä mukavana (Thompson, Arora & Sharp 2002, 136). Aikuisen näkökulmasta katsottuna leikillään tappeleminen voi näyttäytyä kiusaamisena tai oikeana tappeluna. Sen vuoksi on tärkeää, että kiusaamiseen puuttuminen on tehokasta, jotta tunnistetaan leikitappelu todellisesta kiusaamisesta ja tappelusta. Thompson ym. (2002, 136) kirjoittavat, että eron leikitappelun ja todellisen tappelun välillä erottaa siten, että yleensä leikitappelussa lapset nauravat, hymyilevät sekä lyövät tai potkivat lempeästi, jotta iskut toiseen eivät oikeasti osu tai satu. Oikeassa tappelu- tai kiusaamistilanteessa lapsi näyttää onnettomalta, vihaiselta tai yrittää paeta tilanteesta, leikitappelussa tapahtumat ovat näkyvillä eikä leikin näkeminen häiritse lapsia. Lisäksi lapset eivät vuorottele rooleissa, mikäli kiusaamistilanne on todellinen, vaan silloin toinen lapsista on hallitseva osapuoli koko ajan.

3.3 Sosiaalisten suhteiden merkitys lapsen kasvulle

Sosiaalisilla suhteilla tarkoitetaan ihmisen luontaista tarvetta tuntea kuuluvansa joukkoon ja kokea liittyneensä muihin. Jotta voi ylläpitää ja luoda sosiaalisia suhteita, edellyttää se ihmiseltä sosiaalisia taitoja. Näitä taitoja aletaan rakentaa, jo lapsuudessa ja lopputulokseen vaikuttaa kasvuympäristö, temperamentti sekä sosiaaliset suhteet, joista on syntynyt erilaisia kokemuksia. Kun positiivisia kokemuksia sosiaalisissa suhteissa syntyy, on helpompi luoda näitä jatkossakin. Positiivisten kokemusten avulla on myös helpompi lähestyä muita. Mikäli on kohdannut sosiaalisissa suhteissa syrjintää, pettymyksiä tai kiusaamista, uusien suhteiden luominen on vaikeampaa. Kiusatuksi joutuneet kokevat erityisen tärkeäksi sosiaaliset suhteet ja läheisten tuen. (Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö, [viitattu 2.2.2021].) Kiusattu pystyy harvoin puuttumaan kiusaamiseen itse, sillä hänen päätöksenteko- ja toimintakykynsä on heikkoa. On oleellista, että kiusatun ympärillä on läheisiä ihmisiä, jotka ovat kannustavia, luotettavia ja myönteistä palautetta antavia. Kokemus kiusaamisesta voi vaikuttaa kiusatun

luottamukseen siten, että hänen on hankalaa uskoa jonkun voivan olla luottamuksen arvoinen. (Hamarus 2012, 94–95.)

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristö koostuu fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta toimintaympäristöstä. Psyykinen ja sosiaalinen toimintaympäristö ovat merkittävässä roolissa, vaikka fyysinen toimintaympäristö luo konkreettiset puitteet varhaiskasvatukselle tilojen ja välineiden avulla. Psyykinen ja sosiaalinen toimintaympäristö syntyvät yhdessä tekemisen kautta, ja niihin vaikuttavat itse lapsi, sosiaaliset suhteet, vuorovaikutus ja ilmapiiri. Lasten keskinäisissä suhteissa, työntekijöiden ja lasten välillä vallitsevassa vuorovaikutuksessa sekä työntekijöiden välisessä myönteisessä yhteishengessä näkyy vuorovaikutuksen laatu. (Petäjäveden varhaiskasvatussuunnitelma 2017.)

Kaverisuhteiden tärkeys. Kaverisuhteet ovat erittäin merkityksellisiä lapsen hyvinvoinnin ja viihtyvyyden kannalta. Lapsen kasvaessa kaverisuhteiden merkitys kasvaa, ja esimerkiksi kouluun mentäessä lapsilla on läheisiä ja kestäviä kaverisuhteita. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä tulee kiinnittää huomiota kaverisuhteiden syntymiseen ja pysymiseen, koska ne lapset, joilla on kavereita ja vertaisia ympärillä, suhtautuvat paremmin koulunkäyntiin kuin he, joilla ei ole lainkaan kavereita. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 4.1.2021.) Repo (2015, 122) kuvailee vertaissuhdetta ryhmäksi, jossa on saman ikäisiä tai samalla kehityksen tasolla olevia lapsia. Lapsen sosiaalisessa maailmassa myönteiset ystävyysuhteet ja vertaisryhmältä saatu hyväksyntä ovat hyvin tärkeitä ja tekijöitä, jotka tukevat kehitystä (Laine, 2005, 178, 206). Ryhmään kuulumisella on myös toinen puoli, yksinäisyyden tunteminen ja kokeminen. Yksinäisyyden tunteen omaava ihminen kokee ja havaitsee sosiaaliset suhteensa laadullisesti tai määrällisesti puutteellisiksi, jolloin ne eivät vastaa ihmisen omia toiveita ja odotuksia. (Laine 2005, 61; Junttila 2015, 13–15.)

Sosiaaliset suhteet lasten ryhmissä voidaan jaotella suhteisiin varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa sekä ystävyys- ja kaverisuhteisiin. Luonteeltaan ja rakenteeltaan suhteet ovat erilaisia ammattilaisten ja lasten välillä mutta myös lasten kesken. (Howes 2002; Ladd 2005.) Vertaissuhde perustuu molemminpuoliseen, tunneperäiseen kiintymykseen sekä luottamukseen. Ystävyysuhteessa on vastavuoroisuutta, jolla on valmiuksia sovittaa omaa käytöstä toisen käyttäytymiseen sopivaksi ja tarjota ihmiselle emotionaalista turvaa, keskinäistä välittämistä ja luottamusta, mutta suojella vertaissuhteisiin sidoksissa olevilta vaikeuksilta kuten kiusaamiselta. Täten ystävyysuhteet muodostaa lasten sosiaaliselle ja emotionaalille kehitykselle hyvän perustan. (Bagwell & Schmidt 2011; Ladd 2005.)

Vertaissuhteilla ja ystävyysuhteilla on eroja, sillä vertaissuhde perustuu enemmän yhteisiin ja jaettuihin kiinnostuksen kohteisiin. Lapsiryhmässä tietyt lapset voivat viihtyä täten toistensa seurassa, koska heillä on sama kiinnostuksen kohde esimerkiksi jalkapalloon tai kirjoihin. Vertaissuhde ei välttämättä perustu syvään kiintymykseen, mikä on ystävyysuhteelle edellytys. (Kinderman & Gest 2018.)

Tunnetaitojen hyödyt. Hyviin tunnetaitoihin kuuluu tunteiden tunnistaminen ja ilmaiseminen. Lisäksi tunteita tulee osata sanoittaa, säädellä niiden voimakkuutta, ymmärtää tunteiden syy-seuraussuhteet sekä ratkaista tunteikkaat tilanteet siten, että tarve tunteelle tyydyttyy. Tunnetaitoja täytyy harjoitella, kuten muitakin taitoja, sillä lapsi ei syntyessään omaa valmiita tunnetaitoja. Vuorovaikutuksessa muiden kanssa lapsi oppii tunnetaitoja, jonka vuoksi aikuisen on tärkeää olla tukena lapsen tunnetaitojen kehittämisessä. Tunnetaitojen kehittyessä lapsi oppii hahmottamaan, miksi ja millaisissa tilanteissa erilaiset tunteet heräävät ja mistä tarpeista ne kertovat. (Pöyhönen & Livingston, [viitattu 28.9.2021].)

Röntyn (1.12.2015) mukaan varhaiskasvatuksessa lapsille opetetaan johdonmukaisesti tunnistamaan erilaisia tunteita ja niiden säätelyä. Tunnetaitojen opetteluun ajatuksena on, että kun taidot ovat hallussa, sujuvat koulunkäynti ja työelämä paremmin. Tutkimuksissa on todettu, että sosiaalisia taitoja sekä tunnetaitoja voidaan opetella ja harjoitella yhdessä lasten kanssa. Tämän vuoksi tunnetaitojen opettelu on osa jokapäiväistä arkea. Perhe ja muut ihmiset voivat tukea lapsen tunne-elämän kehitystä antamalla palautetta, mutta myös ikätovereiden avulla lapsi saa omasta itsestään tärkeää tietoa. Mikäli lapsella on suuria puutteita tunteiden käsittelytaidoissa, hän ei kykene hyötymään toisten lasten seurasta ja siten ryhmätilanteet voivat epäonnistua. (Opetushallitus, [viitattu 28.9.2021].) Tunnetaitoja lapsi oppii perheessä jo varhaisesta lapsuudesta alkaen havainnoimalla ja matkimalla läheisiä ihmisiä. Aikuista tarvitaan leikin oheen sanoittamaan ja antamaan nimiä tunteille, josta konkretisoituu syy-seuraussuhteita. Tunnetaitojen oppiminen on jatkuva prosessi lapsiryhmässäkin. Mikäli ryhmä jää ilman aikuisen ohjausta, piilee siinä monia vaaroja tunnetaitojen vinoutumiselle. Joku lapsi voi tottua määräälemään ja alistamaan toisia lapsia, toinen voi alistua ja vähätellä itseään. Tämän vuoksi voi kasvaa kiusattu ja kiusaaja. Aikuisen velvollisuus on lapsiryhmässä seurata sosiaalisten suhteiden toimivuutta ja ohjata lapsia kunnioittamaan tasa-arvoa tarpeen tullen. Ihmisen on opittava neuvottelemaan, vuorottelemaan, tekemään kompromisseja, häviämään, pettymään sekä voittamaan. (Opetushallitus, [viitattu 28.9.2021].)

4 VARHAISKASVATUKSEN ROOLI KIUSAAMISEN EHKÄISYSSÄ

Tässä luvussa käsittelen lakien ja varhaiskasvatussuunnitelmien merkitystä tuettaessa lasten osallisuutta, mitkä toimivat varhaiskasvatuksen perustana siellä toteutettavalle varhaiskasvatustyölle. Lisäksi käsittelen luvussa varhaiskasvatuksen työntekijöiden roolia sekä varhaiskasvatuksen ja huoltajien välisen yhteistyön merkitystä kiusaamisen ehkäisyssä, koska ne ovat keskeisiä asioita ennaltaehkäisyssä.

4.1 Lait ja varhaiskasvatussuunnitelmat osallisuutta tukemassa

Varhaiskasvatuksella on monenlaisia tehtäviä. Sen tehtävänä on lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen sekä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen lasten välillä. Näiden lisäksi varhaiskasvatus pyrkii lasten syrjäytymisen ehkäisyyn. Jokaisen lapsen tunteminen ja huomioon ottaminen yksilöllisen kehityksen suhteen on tärkeää. Myös huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää varhaiskasvatuksessa, sillä varhaiskasvatuksen työntekijät tukevat huoltajia kasvatustyössä. Lapsen osallisuuden vahvistaminen ja tukeminen kuuluu varhaiskasvatuksen tehtäviin, ja tällä tavalla pyritään lisäämään lasten toimijuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus 2020b.)

Varhaiskasvatuslain (540/2018) 1 §:ssä on määritelty lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, sen järjestämiseen, tuottamiseen ja varhaiskasvatuksen tietovarantoihin. Varhaiskasvatuksen toteuttamismuotoja ovat päiväkodissa järjestettävä päiväkotitoiminta, perhepäiväkodissa ja perhepäivähoitajan luona järjestettävä perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta, jonka toimintaa järjestetään sille soveltuvassa paikassa. Lain 2 §:n mukaan varhaiskasvatus on kokonaisuus, jossa lapsen kasvatus, opetus ja hoito on suunnitelmallista ja tavoitteellista sekä erityisesti pedagogiikka painottuu varhaiskasvatuksessa. Perusopetuslain (628/1998, 29 §) ja laki lasten päivähoidosta (36/1973) mukaan jokaiselle lapselle tulee mahdollistaa toiminta- ja oppimisympäristö, joka on turvallinen. Turvallisen oppimisympäristön edellytyksenä on, että kaikkien lasten psyykinen ja fyysinen turvallisuus varhaiskasvatuksessa toteutuu. Myös hyväksymisen tärkeyttä ja toisten kunnioittamista tulee korostaa (L 540/2018, 3 §).

Kiusaamisen ehkäisylle luodaan pohjaa lakien ja säädösten pohjalta. Lapsen oikeuksien sopimuksen 19. artiklassa sanotaan: ”Lasta pitää suojella väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä”. ”24. artiklan mukaan ”Lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon. – Kaikissa lasta koskevissa viranomaisten tai

yksityisten laitosten toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.” (YK 1989/2010.) Myös varhaiskasvatustalain 10 §:ssä täsmennetään, että varhaiskasvatustalainympäristön tulee olla kehittävä, oppimista edistävä, turvallinen ja terveellinen lapsen iän, kehityksen ja muut edellytykset huomioon ottaen. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. (L 540/2018, 10 §.)

Stakes eli sosiaali- ja terveystalain tutkimus- ja kehittämiskeskus on julkaissut vuonna 2005 ensimmäisen valtakunnallisen varhaiskasvatustalain suunnitelman perusteet, jonka avulla kunnat ja päiväkotiyksiköt ovat aloittaneet laatimaan ja kehittämään omia varhaiskasvatustalain suunnitelmia. (Stakes 2005.) Opetustalain on antanut valtakunnallisen määräyksen, jonka mukaan paikalliset ja lasten henkilökohtaiset varhaiskasvatustalain suunnitelmat tulee laatia ja toteuttaa varhaiskasvatustalain suunnitelman perusteiden mukaisesti. Erityisesti varhaiskasvatustalain laki ohjaa varhaiskasvatustalain suunnitelman laatimista. (Varhaiskasvatustalain suunnitelman perusteet 2018, 7.) Valtakunnallisen varhaiskasvatustalain suunnitelman perusteiden avulla voidaan ohjeistaa kuntaa laatimaan heidän varhaiskasvatustalain suunnitelmansa niin, että huomioon otetaan kunnan omat linjaukset, tavoitteet ja strategiat. Lisäksi kunnan varhaiskasvatustalain suunnitelmassa tulee määrittellä palvelun eri sisällölliset tavoitteet. Yksikkökohtainen varhaiskasvatustalain suunnitelma tulee olla kunnan suunnitelmaa täydentävämpi ja yksityiskohtaisempi, ja siitä ilmenevät muun muassa yksikön erityispiirteet sekä painotukset. (Stakes 2005, 43–44.)

Valtakunnalliset varhaiskasvatustalain suunnitelman perusteet ovat varhaiskasvatustalain järjestäjä oikeudellisesti velvoittava määräys, jonka tarkoituksena on tukea ja ohjata varhaiskasvatustalain järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä laadukkaasti yhdenvertaisesti koko maassa. Perusteissa määritellään, millaista varhaiskasvatustalain järjestäjän ja huoltajien välisen yhteistyön tulee olla, miten monialaista yhteistyötä hyödynnetään sekä mitä lapsen varhaiskasvatustalain suunnitelman tulee sisältää. Varhaiskasvatustalain suunnitelman perusteiden on tarkoitus määräysten lisäksi selkiyttää varhaiskasvatustalain kokonaisuutta, avata lainsäädäntöä sekä määrittää, mitä asioita voidaan sopia paikallisesti. (Varhaiskasvatustalain suunnitelman perusteet 2018, 7–8.)

4.2 Varhaiskasvatuksen työntekijöiden rooli kiusaamisen ehkäisyssä

Haverisen (2018, 26) mukaan varhaiskasvatuksen henkilökunnan motivaatiolla sekä pedagogisilla valmiuksilla voidaan kiusaamisen ennaltaehkäisyn laatuun vaikuttaa. Pelkkä läsnäolo lapsiryhmässä ei riitä, koska lapsella tulee olla riittävästi mielekästä tekemistä hoitopäivän aikana. Ryhmissä, joissa päivät ovat suunniteltu perusteellisesti ja pedagogista toimintaa on paljon, lapset voivat paremmin. Myös vapaan leikin hetket onnistuvat paremmin, kun lapsilla riittävästi mielekästä tekemistä päivässä, joka on suunniteltua. (Komi 2016.) Kasvattajan rooli leikissä on keskeistä, sillä aikuisen läsnäolo etenkin alle 3-vuotiailla kuin myös vanhemmilla lapsilla auttaa kiinnittymään leikkiin paremmin ja samalla osallistuttamaan lapsia. Työntekijöiden osallistuessa leikkiin, tukemaan ja ohjaamaan sitä, leikki sujuu paremmin ja lapset oppivat enemmän. On tärkeää, että varhaiskasvatuksen työntekijät tarjoavat ohjauksellista tukea lapsille, esimerkiksi rikastuttamalla kieltä tai tekemällä oppimista näkyväksi, jotka tukevat lapsen kognitiivisten taitojen kehittymistä. (Karvi 2019, 124.)

Lasten leikkiä havainnoimalla aikuinen tulee tietoiseksi, miten vertaissuhteet lasten välillä toimivat. Havainnoinnin tietoja hyödyntäen aikuinen kykenee ehkäisemään tilanteita, joissa esimerkiksi yksi lapsi jää leikin ulkopuolelle toistuvasti. Leikkiin osallistuminen on yksi keino aikuisella auttaa lapsia, jotka vertaisryhmässään saavat vain vähän positiivista vuorovaikutusta. (Kirves & Stoor-Genner 2011b, 48.) Kun työntekijät havainnoivat leikkiä, lisää se heidän ymmärrystään lasten ajattelusta, kiinnostuksen kohteista, lasten tunteista ja kokemuksista. Havainnoitua tietoa voidaan käyttää apuna leikin sekä muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Jotta aikuinen voi havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin oikealla tavalla, edellytetään työntekijöiltä ammattitaitoa, herkkyyttä ja sensitiivisyyttä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 39.)

Jotta konflikteja voidaan ehkäistä työpaikalla, tarvitsee varhaiskasvatuksessa työyhteisö toimivat rakenteet ja struktuurit. Yhteisiä sääntöjä tulee miettiä koko työyhteisön voimin, kirjata ne ylös ja tarvittaessa päivittää. Tarvittaville tehtäville tulee määritellä vastuuhenkilöt sekä täsmällinen aikataulu, josta työyhteisö pitää kiinni. Työntekijän ja tehtävien perehdytykseen laaditaan selkeä kaava, ja siihen veloitetaan tutustumaan ja perehtymään. (Venninen & Nirvanpää – Ampuja 2000, 139–141.) Vuorovaikutustaidot, jotka ihminen omaa vaikuttavaa yksilön toimimiseen ryhmän jäsenenä. Vuorovaikutustaitoja ovat esimerkiksi havainnoinnin ja kuuntelemisen taidot, kyky ylläpitää keskustelua, tuen osoittamisen taito sekä kyky pitää ja ottaa puheenvuoroja. Tilanteessa, jossa viestitään ryhmän sisällä, nousee tärkeäksi asiaksi

erityisesti havainnoinnin ja kuuntelemisen taidot. (Jyväskylän yliopiston puheviestintä, [viitattu 2.10.2021].) Hoitotilanteet varhaiskasvatuksessa ovat samanaikaisesti aina kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opetellaan vuorovaikutustaitoja, ajan hallintaa, itsestä huolehtimisen taitoja ja pyritään omaksumaan hyviä tottumuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 23.)

4.3 Varhaiskasvatuksen ja huoltajien välisen yhteistyön merkitys kiusaamisen ehkäisyssä

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 34) korostetaan huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on sitoutua edistämään lasten oppimista, kehitystä sekä turvallista ja tervettä kasvua. Kaikkien keskinäinen kunnioittaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja luottamuksen rakentuminen vahvistavat kasvatusyhteistyötä. Kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista varhaiskasvatuksessa, ja ne tulee voida perustella pedagogisesti. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja lasten huoltajien on tärkeää tiedostaa, että heidän tapansa olla vuorovaikutuksesta ja tavat toimia välittyvät lapsille mallina. Kyseisissä tilanteissa lapset omaksuvat varhaiskasvatusyhteistyön tavat, arvot ja asenteet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 28.)

Huoltajien ja työntekijöiden välillä onnistunutta yhteistyötä liittyen lapsen hoito- ja kasvatustyöhön kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi (Päiväkodin kasvatuskumppanuus, tavoitteet ja arvot, [viitattu 17.9.2021]). Kasvatuskumppanuus on yhteys kodin ja varhaiskasvatuksen välille. Kasvatuskumppanuuden tehtävänä on edistää sosiaalista kehitystä lapsella ja vahvistaa turvallisuuden tunnetta pienillä arkisilla asioilla. (Juusola 2011, 232.) Kasvatuskumppanuudesta voidaan käyttää myös käsitettä kasvatusyhteistyö. Hyvälle kasvatusyhteistyölle luodaan edellytyksiä ammatillisella, avoimella ja kunnioittavalla suhtautumisella monimuotoisiin perheisiin ja perheiden eri kulttuureihin, kieliin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysksiin. Jotta jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi, lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tulee tukea edellä mainituilla tavoilla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21.)

Haapsalo (26.11.2018) kuvailee kiusaamisen ehkäisemisessä huoltajilla olevan tärkeä rooli. Hänen mukaansa kiusaaminen ja kiusatuksi tuleminen on varhaiskasvatuksen ja huoltajien yhteinen asia, jossa ammattilaisten tehtävänä on tuoda kiusaaminen ilmiönä huoltajien

tietoisuuteen. Monesti huoltajia saattaa huolestuttaa lapsensa sopeutuminen lapsiryhmään tai kuinka vertaissuhteiden toimiminen onnistuu siellä lapsella. Tämän vuoksi varhaiskasvatuksen työntekijöiden on huoltajien kanssa tärkeää yhdessä pohtia, kuinka kotona voidaan tukea lapsen kaveritaitoja ja vertaissuhteita. (Elo & Lamberg 2018, 80.) Huoltajien esille tuomat näkökulmat tulee ottaa huomioon vakavasti, koska he tuntevat lapsensa parhaiten ja näin ollen huomaavat mahdolliset muutokset lastensa käyttäytymisessä (Repo 2015, 212). Olennaisinta on, millä tavalla varhaiskasvatuksen työyhteisö tuo vanhempien käyttöön oman osaamisensa, tietonsa ja taitonsa sekä kuinka työntekijä pyrkii ottamaan huomioon huoltajan asiantuntijuuden asioissa. Näiden näkökulmien yhdistäminen antaa sen mahdollisuuden, että lapsesta saadaan laaja, syvä ja monipuolinen käsitys. (Lämsä 2013, 58–59.)

Vanhempainilta on yksi hyvä tapa käsitellä kiusaamista ja sen ehkäisyä aiheena sekä lisätä samaan aikaan varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja huoltajien välistä yhteistyötä. Tavoitteena vanhempainillassa on kasvattaa tietoisuutta kiusaamisesta ilmiönä huoltajien keskuudessa sekä vahvistaa kasvatuskumppanuutta. Vanhempainillassa tulee huomioida, että kiusaaminen on aiheena herkkä huoltajille ja jokaisella huoltajalla voi olla omia kokemuksia kiusaamisesta, jotka vaikuttavat heidän asenteisiinsa. Vanhempainillan tarkoitus ei ole etsiä kiusaamiselle syyllisiä, vaan siellä voidaan luoda yhteisiä sääntöjä, kuinka toimia varhaiskasvatuksessa ja kotona lasten kanssa. Varhaiskasvatukseen luodulla kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman avulla voidaan huoltajille selostaa, miten varhaiskasvatuksessa kiusaamisen suhteen toimitaan sekä johdonmukaisella suunnitelmalla herätetään luottamusta huoltajissa. Lapsen äänen kuulemisesta ja osallisuutta vanhempainiltaan ei tule unohtaa, koska lapsilla on paljon arvokasta tietoa kiusaamisesta ilmiönä ja ryhmän sosiaalisista suhteista. Heidän kokemuksiaan kartoittamalla ja kyselemällä vahvistetaan osallisuuden kokemusta. Mikäli kiusaajan ja kiusatun huoltajat haluavat keskustella keskenään lastensa välisestä kiusaamisesta, heille voidaan järjestää neuvotteluja sitä varten. (Kirves & Stoor-Grenner 2011a, 50–51.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa avaan tutkimuksen toteutusta opinnäytetyön kulun ja eri vaiheiden kautta. Luvussa keskityn laadullisen tutkimuksen sekä puolistrukturoidun teemahaastattelun avaamiseen, joita käytin tutkimus- ja aineistonkeruumenetelminä opinnäytetyössä. Olen hyödyntänyt teemoittelua tutkimusaineiston analysoinnissa. Luotettavuutta ja eettisyyttä käsitellään luvun lopussa, ja kuvaan, miten olen pitänyt huolen niiden toteutumisesta opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa.

5.1 Tutkimusprosessin suunnittelu ja toteutus

Opinnäytetyöni tutkimus on laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä kokonaisvaltainen tutkiminen tutkimuksen kohteesta sekä todellisen elämän kuvaaminen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Kanasen (2017, 43) mukaan laadullisessa tutkimuksessa huomiota kiinnitetään tutkittavien kokemuksiin, näkemyksiin sekä asiamerkityksiin. Koska tutkittava kohderyhmä valitaan monesti tarkoituksenmukaisesti, kerätty aineisto voi olla pientä. Sen vuoksi tuloksia ei voida yleistää, vaan tutkimustulokset ovat päteviä kyseisessä tutkimuskohteessa eli tässä tapauksessa tutkimuksen kohteena olleissa varhaiskasvatuspaikoissa. (Hirsjärvi ym. 2009; Kananen 2017, 33.) Laadullisella tutkimuksella on tärkeänä tehtävänä olla emansipatorinen, ja tutkimukseen osallistuvien henkilöiden ymmärrystä pyritään lisäämään samalla, kun tutkittavasta asiasta kerätään tutkimusaineistoa. Lisäksi tutkittavaan aiheeseen liittyen tutkittavien myönteisiä ajattelu- ja toimintamalleja voidaan lisätä. Emansipatorisuuden avulla hyvän tutkimusaineiston saatavuus edistyy ja tutkittavien motivaatio osallistua tutkimukseen kasvaa. (Vilka 2015, 125–126.)

Valitsin laadullisen tutkimuksen, koska halusin kuulla varhaiskasvatuksessa työskenteleviltä aitoja kokemuksia kiusaamisen ehkäisystä, tunnistamisesta ja puuttumisesta. Näiden avulla sain syvällisempää ja kokonaisvaltaisempaa tietoa Virtain varhaiskasvatuksessa toimivista ja kehitettävistä asioista koskien pienten lasten välistä kiusaamista. Toteuttamalla haastattelut koin antavani haastateltaville mahdollisuuden saada "äänensä" paremmin kuuluviin niissä vallitsevan vuorovaikutuksen avulla. Sain haastatteluiden avulla varmistettua, että kerättävät tiedot eivät jää tutkimuksessa epäselväksi, koska ollessani tutkijana haastatteluissa pystyin tarkentamaan tarvittaessa kysymyksiä. Tämä takaa sen, että tulkin varaa ei jää esimerkiksi kootessa tutkimustuloksia tai johtopäätöksiä.

Alkuperäinen tarkoitukseni oli toteuttaa opinnäytetyö määrällisenä tutkimuksena, mutta päädyin laadulliseen tutkimukseen, koska varhaiskasvatuksen työntekijöiltä tuli toive toteuttaa tutkimuksen tiedonkeruu haastatteluina. He kokivat, etteivät pääse tuomaan omaa näkemystään ja kokemustaan yhtä otollisesti esille kyselyiden avulla kuin mitä haastattelut mahdollistavat. Koin myös itse saavani työntekijöiden omia kokemuksia ja näkökulmia paremmin tuotua esille haastatteluiden avulla liittyen pienten lasten väliseen kiusaamiseen ja sen ehkäisyyn, tunnistamiseen ja puuttumiseen. Lisäksi tarkoitukseni oli alun perin osallistaa tutkimukseen mukaan varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten huoltajat, mutta aikataulullisista syistä sekä aiheen laajuuden vuoksi, jouduin jättämään heidät tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Päätin haastatella varhaiskasvatuksen työntekijöitä, sillä he ovat tekemisissä lasten ja lapsiryhmän kanssa päivittäin varhaiskasvatuksessa ja ovat lasten arjessa mukana aktiivisesti. Tämän avulla sain havainnoitua tietoa kiusaamisesta varhaiskasvatuksen työkentältä perusteellisesti.

Olisin voinut tuottaa opinnäytetyön myös toiminnallisena opinnäytetyönä, jossa tavoitteena on esimerkiksi suunnitella tuotos jollekin tietylle henkilölle tai taholle. Siinä tuotoksen sisällön määrittelee kohdehenkilö tai -ryhmä. Teorian lisäksi toiminnallisessa opinnäytetyössä käytetään haastattelua tai kyselyä apuna. Niiden avulla saadaan tietoja, mitä tuotteen tulee sisältää, mutta tarvittavia tietoja ei voi saada kirjallisuudesta. (Vilka & Airaksinen 2003, 38–40, 57–62.) Laadullisen tutkimuksellisen opinnäytetyön avulla voi kartoittaa varhaiskasvatuksen työntekijöiltä, miten kiusaaminen käsitetään ilmiönä, ja yhteistyötaho sekä tutkija saavat syvällisemmän käsityksen ilmiöstä, että siihen vaikuttavista tekijöistä. (Alaverdyan 2021.) Valitsin tutkimuksellisen opinnäytetyön toiminnallisen sijaan, koska halusin syventyä pienten lasten väliseen kiusaamiseen ilmiönä laajemmin. Yhteistyötaholla oli myös toiveena, että yhdessä työntekijöiden kanssa keskustelisin ja määritelin kiusaamista ilmiötä varhaiskasvatuksessa. Siten kehitetty kiusaamisen ehkäisy suunnitelma on enemmänkin johtopäätöksiin kytkeytyvä tuotos.

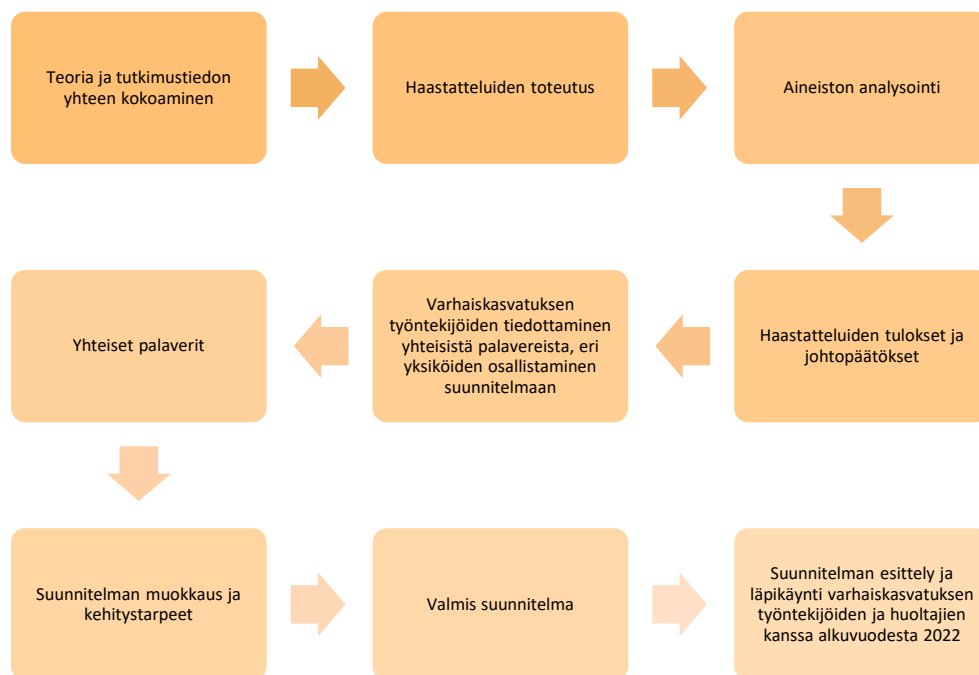
Koko opinnäytetyön prosessi alkoi aiheen valinnalla ja tutkimussuunnitelman laatimisella. Ennen aineistonkeruun aloittamista hain opinnäytetyölleni tutkimuslupaa Virtain kaupungin sivistyslautakunnalta joulukuussa 2020, ja sain siihen myönteisen päätöksen. Tutkimusluvan saatua minulla oli lupa kerätä aineistoa varhaiskasvatuksen työntekijöiltä tutkimusta varten. Alkuvuodesta 2021 työstin teoriaosuuttani ja tein helmikuussa hankkeistamissopimuksen opinnäytetyöstä Seinäjoen ammattikorkeakoulun ja Virtain kaupungin varhaiskasvatuksen

kanssa. Hankkeistamissopimuksen avulla yhteistyötaholle jää käyttöön tuottamani kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma, jota he voivat hyödyntää, arvioida ja kehittää tulevaisuudessa omassa toiminnassaan. Huhtikuussa osallistuin varhaiskasvatuksen työntekijöiden palaveriin, jossa esittelin kokoamaani teoriaa, ja päädyimme pohtimaan haastatteluiden tekoa kyselyiden sijaan. Haastateltavia aloitin rekrytoimaan tutkimusta varten toukokuussa 2021. Laitoin sähköpostin välityksellä tiedotteen tutkimuksesta varhaiskasvatuspäällikölle, joka välitti pyynnön osallistua tutkimukseen eteenpäin kaikille varhaiskasvatuksen työntekijöille varhaiskasvatuksen jokaiseen toimipisteeseen. Tiedote tutkimuksesta selviää liitteestä 1. Koska haastateltavia ei kahden viikon ilmoittautumisaikana ilmaantunut, varhaiskasvatuspäällikkö muistutti ja informoi työntekijöitä tutkimuksesta uudelleen. Tämän jälkeen haastateltavat ilmoittautuivat minulle varhaiskasvatuspäällikön, viestien ja sähköpostin avulla, joiden kautta myös sovin tarkemmin haastatteluiden ajankohdat haastateltavien kanssa. Noin viikkoa ennen haastatteluita lähetin haastatteluun osallistuville sähköpostitse infokirjeen, joka sisälsi teemahaastattelurungon ja haastatteluun liittyvät käytännön asiat. Teemahaastattelurunko ilmenee liitteestä 2. Infokirjeessä kerroin opinnäytetyöni tarkoituksesta, tavoitteista, laadullisesta tutkimuksesta ja puolistrukturoitu teemahaastattelusta, sen toteuttamisesta ja käytännön asioista. Käytännön asioissa kerroin ajankäytöstä, haastattelun nauhoituksesta, puhtaaksi kirjoittamisesta, suostumuslomakkeesta, tietosuojaselosteesta, luottamuksellisuudesta koskien tutkimusta, pseudoanonyymiydestä, vaitiolovelvollisuudesta, vapaaehtoisuudesta osallistua haastatteluihin ja koronatilanteen huomioimisesta haastatteluissa. Näiden yllä mainittujen asioiden avulla haastateltavat saattoivat perehtyä aiheeseen ennakkoon.

Tavoitteenani oli saada kymmenen haastateltavaa, jotta empiirinen tieto olisi riittävää. Pyrkimykseni oli saada päiväkodeista neljä haastateltavaa, ryhmäperhepäivähoidosta kolme ja perhepäivähoitajilta kolme. Lopulta haastatteluihin ilmoittautui seitsemän haastateltavaa eri varhaiskasvatuksen toteuttamismuodoista, ja se osoittautui sopivaksi määräksi, jotta empiirinen aineisto oli riittävää. Haastateltavista kaksi edusti päiväkotia, kolme ryhmäperhepäivähoitoa ja kaksi perhepäivähoitoa. Haastattelut toteutettiin kesäkuussa Koivurinteen päiväkodin ja yhden sivutoimipisteen tiloissa, jotta työntekijöiden oli mahdollisimman helppoa osallistua haastatteluun sekä ympäristö oli otollinen. Koska haastattelut äänitettiin, oli rauhallisella ja hiljaisella tilalla merkitystä, jotta isommilta keskeytyksiltä vältyttiin. Kestoltaan haastattelut kestivät noin 45 minuutista yli 60 minuuttiin.

Haastatteluiden jälkeen litteroin äänitetyt haastattelut. Kirjoitettua aineistoa syntyi noin 75 sivua fontilla Arial ja rivivälillä 1.

Haastatteluista esille nousseita näkökulmia ja kokemuksia hyödynnettiin varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman luomisessa. Haastatteluaineistoa käytettiin hyödyksi suunnitelmassa, koska sen avulla suunnitelmaan saatiin muodostettua runkoa, johon pystyi tarvittaessa lisäämään tarkentavia ja täydentäviä asioita. Osallistuin syksyn aikana kolmeen varhaiskasvatuksen työntekijöiden palavereihin, joissa käsitelimme suunnitelmaa tarkemmin. Ennen kyseisiä palavereita tiedotin varhaiskasvatuksen työntekijöitä tulevista palavereista sähköpostin avulla, jonka varhaiskasvatuspäällikkö välitti eteenpäin. Palavereissa käytiin yhteisesti keskustelemalla lävitse asiasisältöä, ulkoasua ja kehitettäviä kohtia. Näin suunnitelmasta pyrittiin saamaan Virtain kaupungin varhaiskasvatuksen näköinen ja että se palvelisi varhaiskasvatuksen työntekijöitä ja heidän tekemänsä työn arkea mahdollisimman läheisesti. Tutkimusprosessin kuvaus löytyy alla olevasta kuvioista 1. Halusin osallistaa ja nähdä työntekijöitä konkreettisesti palavereissa, jotta he saisivat kokea osallisuuden tunteen suunnitelman ja koko opinnäytetyön prosessia ajatellen. Pyrin osallistamaan myös palavereiden ulkopuolelle jääviä työntekijöitä pyytämällä lähettämään sähköpostia, mikäli he haluavat kertoa ajatuksensa ja toiveensa kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmasta. Valmista opinnäytetyötä ja suunnitelmaa käsitellään työntekijöiden ja huoltajien kanssa alkuvuodesta 2022.

Kuvio 1. Tutkimusprosessin kuvaus

5.2 Teemahaastattelu ja sen toteuttaminen

Haastattelussa tutkimukseen osallistujan kanssa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa sekä vuorovaikutuksessa ilmenee paljon muutakin kuin puhetta, esimerkiksi eleitä ja ilmeitä (Hirsjärvi ym. 2009, 205). Hyötynä haastattelussa on, että haastattelija voi selventää ja täsmentää esittämiään kysymyksiä sekä tarpeen vaatiessa saatavia vastauksia. Haastattelun aikana tapahtuvassa vuorovaikutuksessa ja -puhelussa esille voi myös tulla asioita, joita itse haastattelija ei ole osannut itse pohtia ja ajatella, ja ne voivat olla tutkimuksen kannalta hyvinkin tarpeellisia tietoja.

Teemahaastattelu nousi tutkimushaastattelun tyypeistä parhaimmaksi tavaksi toteuttaa haastattelut minun toteuttamassani tutkimuksessa. Teemahaastattelua kutsutaan toisinaan puolistrukturoiduksi haastatteluksi (Metsämuuronen 2001, 42). Koska olen tutkimuksen tekijänä ja haastattelijana vielä kokematon, valitsin teemahaastattelun toteuttamisen myös sen vuoksi haastattelutyypiksi. Teemahaastattelu on avoimen ja strukturoidun haastattelun välimuoto, sillä teemahaastattelussa haastattelua ja sen kulkua tukee runko. Runko antaa tarvittaville, tarkentaville ja sen hetkiseen tilanteeseen sopiville kysymyksille vapauksia keskustelun edetessä, jolloin aito vuorovaikutus ja keskustelu on luontevampaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 205–208.) Teemahaastattelussa erilaiset ennakkoon määrätyt vastausvaihtoehdot eivät sido haastateltavan vastausta, vaan kysymyksiin ja aiheeseen haastateltava voi vastata täysin omien sanojen mukaisesti. Koska tutkittavana aiheena on kiusaaminen, joka voidaan kokea araksi aiheeksi keskustella, on teemahaastattelu sopivin haastattelutyypiltään myös silloin. (Metsämuuronen 2001, 42.) Valitsin yksilöhaastattelut haastatteluiden toteuttamistavaksi, koska koin tutkittavien kykenevän kertomaan omat näkemykset ja kokemukset paremmin, kun tilanteessa ei ole muita henkilöitä mukana kuten ryhmähaastatteluissa on.

Teoriaosuuden ja tutkimuskysymyksen pohjalta lähdin laatimaan teemahaastattelurunkoa. Teemat ja kysymysten asettelu tulisi teemahaastattelussa hahmotella aina niin hyvin, että tarvittavat tiedot tutkimuksen kannalta varmasti turvataan eli tutkimuskysymyksiin saadaan vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2008, 103). Oikein hahmotetuilla teemoilla ja kysymyksillä saadaan varmistettua, että keskustelu haastattelussa pysyy oikeassa ja tutkimuskysymysten kannalta asiat ovat keskeisiä. Haastattelurunkoa suunniteltaessa haastattelijan on hyvä pohtia, mitä haluaa kysymyksillään saada selville. Teemahaastattelussa ei tarvitse olla tarkkoja strukturoituja kysymyksiä, ja ne voivat olla mahdollisimman avoimia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 106.) Valitsin teemahaastattelurunkoon neljä pääteema, joita olivat: kiusaamisen

ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa, kiusaamiseen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa, kiusaamiseen puuttuminen varhaiskasvatuksessa sekä kiusaamisen ehkäisy-suunnitelma varhaiskasvatuksessa. Analysoidessani aineistoa lähdin liikkeelle näistä kolmesta ensimmäisestä pääteemasta, ja näiden teemojen alle jaottelin aineiston, jota tutkin tarkemmin. Pääteemojen alle syntyi uusia alateemoja, joita aineistosta tuli esille useita. Teemahaastattelurungossa oli neljäntenä teemana kiusaamisen ehkäisy-suunnitelma, jonka olin ottanut yhdeksi ylimääräiseksi teemaksi, jotta saisin kartoitettua ennen yhteisiä suunnittelupalavereita haastattelijoiden ajatuksia itse kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmasta. Päädyin jättämään kyseisen teeman tuloksista pois, sillä en kokenut sitä merkittävänä asiana kokonaisuudelle sekä tutkimusten tuloksille.

5.3 Haastatteluaineiston analysointi

Tavoitteena aineiston analyysissä on luoda ymmärrettävä kokonaisuus kerätyistä empiiristä aineistoista. Tämän avulla voidaan tuottaa tutkittavasta ilmiöstä johtopäätöksiä, tehdä onnistuneita tulkintoja sekä vastata siten tutkimuskysymyksiin. (Puusa 2011, 116–117.) Käytännönläheinen ja kerätty tutkimusaineisto on tutkimuksessa keskiössä. Se on myös tutkimuksen tekemiselle lähtökohta. (Jyväskylän yliopisto 23.4.2015.)

Laadullisessa tutkimuksessa on perinteistä käyttää analyysimenetelmänä sisällönanalyysia. Menetelmällä pyritään muodostamaan tutkittavana olemasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka on selkeässä muodossa. Aineistoa eritellään, etsitään eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä sekä tiivistetään, unohtamatta sen sisältämää informaatiota. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 91.) Laadullista tutkimusta tehdessä on tyypillistä ja suositeltavaa, että analysointi, aineiston purku ja tarkastelu aloitetaan jo empiirisen aineiston keruuvaiheessa. Mikäli aineiston analysointia ei aloiteta tuolloin, tulisi käsittely ja analysointi aloittaa keruuvaiheen jälkeen mahdollisimman pian. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 135.) Kun aineiston keruu eli haastattelut ja litterointi on tehty, alkaa aineistoon tutustuminen tarkemmin. Aineistoa luetaan huolellisesti, ja todellista sisältöä pyritään ymmärtämään. Aineistoon tutustuttua aloitetaan aineistosta etsimään tärkeimmät ja kiinnostavimmat asiat, jotka tutkimuksen kannalta ovat olennaisia. (Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta, [viitattu 14.9.2021].)

Haastatteluiden litteroinnin jälkeen aloitin lukemaan syntyneitä aineistoa kokonaisuudessaan läpi. Aineiston tultua itselle tutuksi, aloin teemoittelemaan aineistoa eri teemojen mukaan,

jotka olivat teemahaastattelurungossa. Teemoittelu tarkoittaa empiirisen aineiston ryhmittelyä sekä paloittelua erilaisten aihepiirien eli teemojen mukaan (Teemoittelu, [viitattu 16.9.2021]). Teemoittelussa koodausta voidaan käyttää apuna ja työkaluna (Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta, [viitattu 14.9.2021]). Koodatessa aineistoa, sieltä löydetyt ”kiinnostavat” asiat voidaan erotella toisistaan erilaisten merkintöjen perusteella sekä jakaa ryhmiin värien avulla. Värit edustavat eri ryhmiä tai teemoja kuten tässä tutkimuksen tapauksessa. Käytin avuksi teemoittelussa koodausta, joten teemaan sisältyvät asiat merkitsin eri väreillä. Sen jälkeen keräsin värikoodauksella olevat asiat Word-tiedostolle niin sanottuun teemakortistoon. Keräsin aina samalle paperille samaan teemaan kuuluvat asiat. Näin aineisto jäsenyi, kun oleellinen tieto erotettiin tutkimuksen ja haastattelukysymysten avulla. Teemojen sisällä etsitään aineistosta yhtäläisyyksiä ja mahdollisia eroavaisuuksia, joiden avulla aineisto tiivistyy. Tutkimuksessa luotuja teemoja ovat: 1) kiusaaminen ja sen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa, 2) kiusaamisen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa ja 3) kiusaamiseen puuttuminen varhaiskasvatuksessa.

5.4 Luotettavuus ja eettisyys opinnäytetyössä

Opinnäytetyöprosessin aikana pyrin huolehtimaan, että opinnäytetyö on eettisesti kestävä ja luotettava tutkimuksen eri vaiheissa. Tutkimuseettinen neuvottelukunta on vuonna 2003 antanut kirjallisia ohjeita hyvään tieteelliseen käytäntöön liittyen tutkimusta tehdessä. Yksi osa-alue hyvästä tieteellisestä käytännöstä on eettisesti kestävien tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmien soveltaminen. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu mukaan toisten tutkijoiden töiden ja aikaansaannosten kunnioittava huomioon ottaminen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2003, 132–134.) Teoriaa ja muita tekstejä kirjoittaessa olen kyseisestä osa-alueesta pitänyt huolta siten, että lähdeviittaukset on tehty alkuperäisten kirjoittajien teksteihin ja teoksiin viitaten.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä tutkijan tarkoilla kuvauksilla tutkimuksen kaikista vaiheista. Haastattelututkimuksissa tulisi kertoa selvästi olosuhteista ja paikoista, joissa tutkimus toteutettiin sekä kertoa haastatteluihin käytetty aika, mahdolliset häiriötekijät sekä virhetulkinnat. Tarkasteltaessa tutkimustuloksia tutkijalla tulisi olla arviointikykyä, jotta voi arvioida vastauksia ja että tulokset olisivat teoreettisesti tarkasteltuja. (Hirsjärvi ym. 2009, 233.) Tutkimuslupaa hakiessani painotin jo tutkimukseen osallistuvien henkilöiden anonyymiyttä. Painotin myös, että minua koskettaa tutkijana salassapitovelvollisuus sekä opinnäytetyön valmistuttua tutkimusaineisto hävitetään oikeaoppisesti.

Ennen haastatteluiden aloitusta arvelin, että aihe voi olla tutkittaville haasteellinen ja herkkä koska kiusaaminen aiheena ei ole helppo ja käsitykset kiusaamisesta vaihtelevat, koska jokaisella on siitä oma kokemus ja näkemys. Haastattelutilannetta varten olin tiedottanut tutkimuksen peruspiirteistä ja millaisia asioita tutkimuksessa kartoitetaan. Nämä asiat ovat selvinneet tutkimuksen tiedotteessa ja teemahaastattelurungossa, jotka lähetin varhaiskasvatuksen työntekijöille toukokuun alussa. Näin tutkittavat kykenivät valmistautumaan haastatteluun paremmin. Tiedotteessa pyrin alleviivaamaan vapaaehtoisuutta osallistua opinnäytetyön tekoon ja haastatteluihin. Näiden lisäksi pyrin korostamaan, miten haastateltavien anonyymiys säilytetään. Haastattelutilanteissa jaoin haastateltaville tietosuojaselosteen, joka käytiin yhdessä läpi pääpiirteittäin haastateltavan niin halutessa. Tietosuojaselosteen avulla pystyin tarkemmin osoittamaan haastateltaville, kuinka heidän antamiaan tietoja käytetään ja kuinka tiedot säilytetään. Tietosuojaselosteessa tarkensin muun muassa seuraavia asioita: vapaaehtoisuutta, työntekijöiden kohtelua,

tutkimuksen sisältöä ja tarkoitusta, tutkimuksen menetelmiä, mahdollisia hyötyjä ja haittoja, tiedotusta tutkimuksesta sekä tietojen säilytystä ja hävittämistä.

Olen opinnäytetyössä pyrkinyt pitämään huolen, ettei tutkimukseen osallistuvia henkilöitä ja heidän kertomiaan asioita voida tunnistaa. Anonyymiyttä takasin siten, että valmiissa opinnäytetyössä pyrin käyttämään tarkkaan ja harkitusti sitaatteja. Tietosuojaselosteessa ja haastatteluissa toin ilmi, että täyttä anonyymiyttä en voi taata koska tutkittavana kohteena on pieni paikkakunta ja työyhteisöt eivät ole isoja. Täten täyttä anonyymiyttä en ole voinut taata, sillä työyhteisön muut jäsenet voivat olla esimerkiksi tietoisia henkilön haastatteluun osallistumisesta. Pseudonymisointi tarkoittaa, että henkilötietoja käsitellään niin ettei henkilöä voida tunnistaa ilman tarkempia lisätietoja. Tämänkaltaisia tietoja tulee säilyttää huolellisesti erillään henkilötiedoista. Pseudonymisoinnissa, vaikka tiedot olisivat salattuja, voidaan yksilö erottaa joukosta ja yhdistää mahdolliseen aineistoon. (Tietosuojavaltuutetun toimisto, [viitattu 6.6.2021].) Pidin tunnistamattomuudesta huolen siten, että en kirjannut haastateltavien nimiä ylös esimerkiksi litterointeihin ja tutkimusten tuloksiin. Sen vuoksi tutkimustuloksissa ja johtopäätöksissä ei ole määritelty haastateltavien työtehtäviä, jotta heitä ei voida tunnistaa haastattelun tuloksista.

Haastatteluja toteuttaessani halusin varmistaa, että haastateltavat tietävät vastaamisen olevan vapaaehtoista ja että he oman kykynsä mukaan vastaavat kysymyksiin ja kertovat asioita. Haastattelutilanteet nauhoitettiin ja tästä haastateltavat olivat tietoisia, sillä kerroin nauhoituksesta ja litteroinnista heille infokirjeessä ja haastattelutilanteessa otin kirjallisen suostumuksen osallistua haastatteluun ja sen tallennukseen ylös haastatteluun osallistuvalta. Suostumuslomake selviää liitteestä 3. Täten suostumuslomake on ainoa paikka, jossa haastatteluun osallistujien nimet ovat ylhäällä. Lomakkeet säilytän niin, että vain minulla on pääsy niihin, joten kukaan muu ei näe niitä. Käytin litteroinnissa ja tutkimustuloksissa koodia ”haastateltava 1, haastateltava 2”, jotta tutkimukseen osallistuvien nimet eivät tulisi esille. Tallenteet ja litteroidut dokumentit hävitän asianmukaisesti työni valmistuttua.

Pyrin haastatteluita tehdessäni siihen, että omat arvoni ja näkemykseni eivät vaikuttaisi tutkittavien vastauksiin. Tarvittaessa tarkensin kysymyksiä haastateltaville haastattelun aikana sekä pyrin siihen, etten johdattele tutkittavien vastauksia. Haastatteluita toteuttaessa tilanteissa ei ollut muita henkilöitä minun eli tutkijan ja tutkittavan lisäksi. Opinnäytetyön luotettavuudesta pidin huolen pyrkimällä kertomaan mahdollisimman yksityiskohtaisesti prosessista. Kananen (2008, 125) on tuonut esille dokumentoinnin merkityksellisyyden. Tarkka

dokumentointi hänen mukaansa mahdollistaa sen, että ulkopuolinen arvioija voi tarkastella ratkaisuja ja päätelmiä myöhemmin. Tämän vuoksi pyrin tuomaan parhaani mukaan esille opinnäytetyön eri vaiheet opinnäytetyössäni mahdollisimman tarkasti ja avoimesti. Tarkalla prosessin kuvauksella pyrin siihen, että tutkimuksesta saa kokonaisvaltaisen kuvan lukijana. Pidin huolen myös, että teoriaosuus ja tutkimuksen toteutus olisivat yhteneväistä ilmiön käsittelyssä.

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma on eettisesti luotettava ja kestävä, sillä olen hyödyntänyt Mannerheimin lastensuojeluliiton julkaisemaa opasta kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman laatimiseen. Oppaan avulla olen selvittänyt, millaista tietoa työhön tarvitaan ja miten tarvittavat tiedot voin työhön saada (Kirves & Stoor-Grenner 2011a). Suunnitelman laatiminen tehtiin yhteistyössä varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa. Suunnitelman tekeminen edellytti varhaiskasvatuksen työntekijöiltä keskustelua ja pohdintaa kiusaamisen ehkäisystä, tunnistamisesta ja puuttumisesta ilmiönä. Yhteisissä palaverissa kykenin keskustelemaan aiheesta työntekijöiden kanssa, kyselemään heidän näkökulmiaan ja ajatuksiin sekä näin ollen osallistamaan heitä työn tekemiseen. Suunnitelma on tehty vastamaan varhaiskasvatuksen arjen kasvatustyötä, minkä vuoksi oli tärkeää voida osallistaa työntekijöitä. Pyrin palaverissa olemaan sensitiivinen työni suhteen kuuntelemalla, olemaan aidosti läsnä sekä huomioimalla kaikkien työntekijöiden ajatukset ja mielipiteet. Koko opinnäytetyön ja suunnitelman materiaali on luotettavaa, koska tärkeimmiksi koetut tiedot kerättiin haastatteluiden avulla varhaiskasvatuksen työntekijöiltä, jotka työskentelevät lasten tai lapsiryhmän kanssa päivittäin. Myös käytetyt lähteet ovat luotettavia, koska ne perustuvat tutkittuun tietoon.

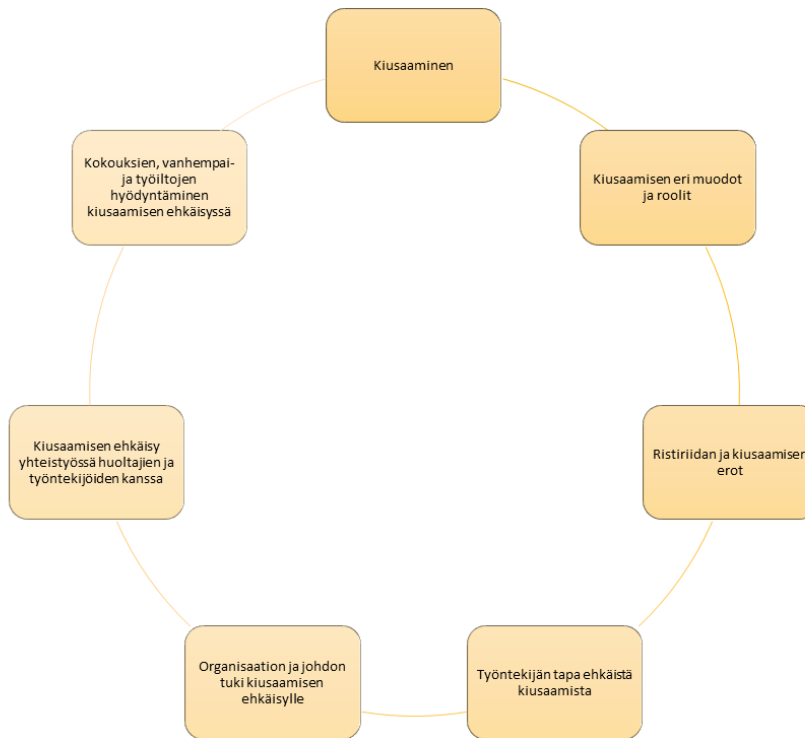
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa kerron tutkimustuloksistani, pääteemojen alle syntyneistä alateemoista ja aineistosta esille nousseista muista teemoista. Käyn alkuun läpi ensimmäisen pääteeman, kiusaamisen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa, tuloksia, ja sen jälkeen avaen toisen pääteeman, kiusaamiseen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa ja tuloksia. Kolmantena tarkastelen haastattelutuloksia kiusaamiseen puuttuminen varhaiskasvatuksessa. Alla olevassa kuviossa 2 on nähtävillä opinnäytetyön pääteemat. Kuvioista 3 selviää kiusaamisen ennaltaehkäisyn varhaiskasvatuksessa alateemat, kuvioista 4 kiusaamisen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa alateemat sekä kuvioista 5 kiusaamiseen puuttuminen varhaiskasvatuksessa alateemat.

Kuvio 2. Opinnäytetyön pääteemat

6.1 Kiusaaminen ja sen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa

Kuvio 3. Kiusaaminen ja sen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa alateemat

Kiusaaminen. Haastateltavat määrittelivät kiusaamista pitkälti samankaltaisesti, mutta toivat asiaa esille eri näkökulmista. Kiusaaminen on tarkoituksellista ja alistavaa toimintaa toista osapuolta kohtaan, toisen loukkaamista sanoin ja teoin, leikin ulkopuolelle jättämistä toistamiseen, pidempiaikaista, samaan yksilöön kohdistuvaa yhden tai useamman osalta. Haastatteluissa tuotiin esille, kuinka kiusaaminen on jokaisen ihmisen oma kokemus, että häntä kiusataan sekä josta tulee kiusatulle paha mieli. Myös lasten kokema kiusaaminen tuotiin esille eritoten, sillä lapset kokevat kiusaamisen eri tavoin, mikä tekee kiusaamisen määrittelystä vaikeaa.

Lapset kokee sen ensinnäkin hirveän erilaila. Osa lapsista kokee sen silleen, että kiusaamista on se, että sanoo vaikka että onpa sinulla hassu mekko. Määritelmä on sille aika haastava mutta mun mielestä se on sitä että joku ihminen kokee että sinua kiusataan, sulle tulee paha mieli siitä, että joku tekee sulle jotain ja vaan on. Mun mielestä kiusaamisen kukin kokee eri tavalla ja varsinkin nämä lapset. (H2.)

Yhden haastateltavan mukaan kiusaaminen-sanaa tulee käyttää varhaiskasvatuksen arjessa hillitysti, sillä varhaiskasvatusikäisille osuvampi sana on riiteily. Riitelemisellä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, kun toinen lapsi ei saa olla mukana leikissä ja harmistuneena potkaisee toisen lapsen leikin nurin. Haastateltava pohti, että kiusaaminen-sanaa saatetaan

käyttää liian helposti, koska sosiaalisessa mediassa keskustellaan paljon kiusaamisesta. Tämän vuoksi huoltajat saattavat kysyä paljon lapselta kiusataanko tätä, vaikka kyse ei olisi välttämättä oikeasta kiusaamistilanteesta.

Kiusaamisen eri muodot ja roolit. Haastatteluissa eri muotoja kerrottiin olevan fyysinen, psyykkinen ja sanallinen kiusaaminen. Eri muodoista tuotiin esille esimerkiksi, kuinka toista lasta matkitaan kiusatessa. Haastatteluiden aikana käytiin keskustelua lisäksi tyttöjen ja poikien kiusaamistilanteiden eroavaisuuksista. Haastateltavat kertoivat, että pojilla kiusaaminen on enemmän fyysistä ja tytöillä sanallista sekä tyttöjen kiusaavan eri tavoin kuin poikien, sillä tytöt saattavat lähteä tilanteesta pois kääntäen selkensä ja sanoa mennessään toista loukkaavia asioita. Huomiota oli kiinnitetty myös tyttöjen viihtymiseen paremmin keskenään viettämällä aikaa esimerkiksi kahdestaan. Haastateltavat kertoivat enemmän kiusaamisen eri rooleista, joita ovat havainneet lasten kanssa työskennellessä. Rooleja ovat sivusta seuraaja, kiusaajat ja kiusatut sekä johtamaiset ja hyvällä itsetunnolla varustetut lapset, jotka esimerkiksi sanelevat mitä muut tekevät. Kahden haastateltavan mukaan on myös kiusaajia, jotka tekevät kiusaamisen joko näkymättömänä tai näkyvästi esimerkiksi tönimällä, piilottamalla toisen lakin, menemällä toiseen huoneeseen piiloon aikuisilta tai sanomalla ääneen mielipiteensä toisesta osapuolesta.

Jo täällä päiväkodissa huomaa sen, että on lapsia, joissa on johtaja-aineista ja joissa on sellasta niinkun vahvaa ohjaamista ja kenties ihan omalla hyvällä itsetunnolla varustettuja ja sitten on niitä, jotka hakevat paikkaansa ryhmässä. (H5.)

Ehkä se on enemmän tytöillä se, että ne haluais aina leikkiä niinkun kaksistaan et se kolmas pyörä on niinkun liikaa mutta pojillahan ei oo sitä. Nehän leikkivät siten, että mitä useampi sen paremmat leikit sitten on. (H4.)

Kaksi haastateltavista toi esille erityishaasteiden ja puhevian vaikutukset kiusaamisessa. Pienet lapset ottavat mallia toisistaan, jolloin helposti aloitetaan matkimaan toisen tekemisiä ja sanomisia. Tilanteiden kärjistyessä voi lisäksi tulla fyysistä kontaktia lapsien välillä esimerkiksi lyömistä nyrkein, koska lapsella ei ole sanoja, joita käyttää.

No niinkun pienillä yleensäkin et, kun toinen tekee jotain niin minä teen perässä että noin niin, sanotaanko et meillä on täällä pari joilla on puhevika, sit helposti mennään mukaan siihen jos puuttuu joku kirjain, niin sitä matkitaan. (H3.)

Ristiriidan ja kiusaamisen erot. Haastatteluissa nousi selkeästi esille, kuinka ristiriita ja kiusaaminen ovat kaksi eri asiaa, erityisesti puhuttaessa varhaiskasvatusikäisistä lapsista. Ristiriitojen kerrottiin olevan lyhytaikaisia, ihmisten elämään kuuluvia, ja joita opetellaan selvittämään. Esimerkiksi alle 3-vuotiaiden ryhmässä ristiriidat ovat kommunikaation opettelua. Ristiriita koettiin alkumuodoksi kiusaamiselle, ja ahventuessaan voi muuttua kiusaamiseksi. Kiusaamisen kerrottiin olevan pitkäkestoista, harkittua ja tavoitteellista. Kiusaamisessa osapuolet eivät ole tasavertaisia, sillä toinen alistaa toista siinä. Myös tässä alateemassa tuotiin esille, kuinka lapset kokevat kiusaamisen eri tavalla. Esimerkiksi tilanne, jossa pieni lapsi ottaa toiselta lelun kädestä, ei tee sitä tahallaan mutta toinen lapsi voi kokea sen kiusaamisena. Kiusaaminen on siten jokaisen ihmisen oma kokemus. Yksi haastateltavista toi esille myös, kuinka vaikeaa on erottaa, milloin toiminta on tahallista, jonka vuoksi tilanteet vaativat paljon havaintoja.

Ristiriidat kuuluvat ihmisten elämään, ristiriitoja opetellaan selvittelemään yhdessä ja ne eivät ole vaarallisia. Me ollaan eri mieltä asioista niin pienet lapsetkin on eri mieltä asioista. Kiusaaminen on sitten sellaista et siinä ei enää olla tasavertaset osapuolet keskenään. (H1.)

Työntekijän tapa ehkäistä kiusaamista. Tavat ehkäistä kiusaamista olivat yhteneväisiä haastateltavilla. Eniten esille nousi kiusaamiseen puuttuminen, oli kyseessä leikkimis-, ristiriita- tai kiusaamistilanne. Toinen tapa ehkäistä kiusaamista haastateltavien havainnointi lasten varhaiskasvatuksen arjesta. Havainnoinnissa työntekijä seuraa lapsiryhmässä koko ajan mitä tapahtuu, missä tapahtuu, minne lapset menevät, millaiset ovat kaveri- ja sosiaaliset suhteet sekä mitä näkyy tai kuuluu. Vaikka havainnointi nousi yhdeksi tavaksi ehkäistä kiusaamista varhaiskasvatuksessa, nousi esille myös havainnointiaika, johon tulisi haastateltavien mukaan olla riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia arjessa. Haastateltavien mukaan työntekijöillä on valitettavan vähän havainnointiaikaa ja joskus jopa pienryhmätoiminnalle ei tahdo löytyä varhaiskasvatuksen arjesta aikaa. Osa haastateltavista oli käyttänyt havainnoinnissa apuna havainnointikansiota, johon on kirjattu ylös lapsen varhaiskasvatusarjesta tehtyjä havaintoja. Näiden avulla oli voitu käydä keskustelua tehdyistä havainnoista esimerkiksi tiimipalavereissa.

Lisäksi ryhmäytymisellä, draaman harjoittamisella, sosiaalisten ja empatiataitojen opettelulla, vertaissuhteiden luomisella, mallittamisella ja aikuisen mukana olemisella lasten leikissä koettiin olevan merkitystä kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Yksi haastateltavista nosti esille kieltämisen osana kiusaamisen ehkäisyä. Mikäli lapsen kieltäminen toistamiseen ei hänen mukaansa auta esimerkiksi lasten leikki-tilanteessa, kyseinen lapsi poistetaan leikistä ja hänen

kanssaan keskustellaan tapahtuneesta tilanteesta yhdessä. Yksi haastateltavista toi esille, kuinka toivoo lasten tasa-arvoista kohtelua, sillä hänen mukaansa lapsien tulee olla samalla viivalla ja kaikille pitää puhua ystävällisesti sekä säännöistä tulee sopia yhdessä. Edellä mainitut asiat ovat yksi edellytys toimivalle kiusaamisen ehkäisylle.

Puuttamalla heti siihen, jos kuulen ja nään tilannetta ja sitten opastamalla leikissä, että jos on joku vaikka, että ei pääse leikkiin mukaan, meen sinne vähän opastaa ja auttaa miten se pääsee leikkiin mukaan. (H7.)

Organisaation ja johdon tuki kiusaamisen ehkäisylle. Tällä alateemalla tarkoitetaan, että millä tavalla Virtain kaupungin varhaiskasvatus ja sen johto tukee kiusaamisen ehkäisyä varhaiskasvatuksen parissa. Näin ollen haastatteluissa keskusteltiin, onko organisaatiolla ja johdolla yhteneväistä linjaa annettuna kiusaamisen ehkäisylle. Moni haastateltavista koki, että eivät tiedä organisaatiolla ja johdolla olevan esimerkiksi yleisiä ohjeita kiusaamisen ehkäisyyn. Yksi haastateltavista toi esille, että valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa tuodaan esille pienten lasten kiusaaminen esimerkiksi puhumalla tasavertaisuudesta ja aikuisen mallittamisesta. Tehdyissä haastatteluissa tarkentui, että paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa ei haastattelu hetkellä ollut mainintaa kiusaamisesta tai sen ehkäisystä. Kaksi haastateltavista toi esille, että jos tarvitsevat apua johonkin tilanteeseen, mitä työntekijät eivät kykene keskenään ratkaisemaan, saavat he varhaiskasvatuspäälliköltä tukea tarvitsemaansa asiaan. Tuen ja vinkkien saaminen työkavereilta esimerkiksi kahvipöydässä on koettu myös hyödylliseksi kiusaamisen ehkäisyssä, jolloin organisaation sisällä jollain tapaa saa apuja kiusaamisen ehkäisyyn. Yksi haastateltavista toi esille, että on itsestäänselvyys, että kiusaamiseen puututaan eikä siihen tarvitse olla kirjallista materiaalia.

Yksi haastateltavista nosti kyseisessä alateemassa esille, kuinka tärkeää kiusaamisesta puhuminen on organisaation tasolla ja varhaiskasvatussuunnitelmissa. Haastateltava koki, ettei kiusaamisesta puhuta riittävästi työpaikoilla ja työntekijät kokevat kiusaamisen hyvin eri tavoin. Hänen mukaansa on hyvä asia, että kiusaamiseen tulee johdonmukainen suunnitelma, joka luo jatkumoa perusopetuksen puolelle. Myös toinen haastateltavista koki kiusaamisen ehkäisyn aiheena tärkeäksi puhua organisaation ja johdon tasolla.

Kun on ollut joku tilanne päällä, siitä on saatettu keskustella ja siitä on keskusteltu kahvipöydässä esimerkiksi. Saatua toisilta vinkkejä esimerkiksi, jos on siirtynyt pienemmistä ryhmistä tuolta niin on saanu siinä jo vinkkejä. Mutta sit jos on ollut joku oikein tiukka tilanne, niin siitä on juteltu ensinnäkin johtajan kanssa. (H6.)

Kiusaamisen ehkäisy yhteistyössä huoltajien ja työntekijöiden kanssa. Haastatteluissa keskusteltiin aluksi huoltajien kanssa tehtävästä yhteistyöstä kiusaamiseen ja sen ennaltaehkäisyyn liittyen. Esille nousi luottamuksellisuuden, avoimuuden, vuorovaikutuksen, yhteisten käytänteiden sekä sääntöjen merkitys sekä yhteiset keskustelut huoltajien, varhaiskasvatuksen ja lasten välillä. Yksi haastateltavista toi esille, kuinka tärkeää on, että lapsen päivän sujumisesta kerrotaan, oli asia hyvä tai huono. Tämän lisäksi yhteistyössä huoltajien kanssa työntekijältä tarvitaan yhden haastateltavan mielestä uskallusta ja rohkeutta huomata kiusaaminen. Kannatusta sai vanhempainilta, jossa kiusaamisen ennaltaehkäisy olisi yksi aihe.

Tietysti keskustelemalla niistä asioista, jos niitä asioita nyt tulee ja kysellä vähän minkälaista on, minkälainen nyt kotona on käytäntö. Avoimuutta ja rehellisyyttä, ettei peiteltäisiin mitään. (H4.)

Haastatteluissa keskusteltiin myös kiusaamisen ehkäisystä yhteistyössä varhaiskasvatuksen työntekijöiden kesken. Haastateltavista jokainen toi esille asioista keskustelemisen ja yhteisten linjojen sopimisen tärkeyden varhaiskasvatuksen arjessa. Jos lapsella tai lapsiryhmissä on tapahtunut jokin tilanne tai havainnoitu jotain, kerrotaan siitä muulle työryhmälle, keskustellaan ja kysellään vinkkejä tilanteen selvittämiseksi. Puuttuminen joka päivä eri tilanteisiin ja lasten kanssa valppaana oleminen, toimintamalleihin sitoutuminen, yhteiset linjat, avun ja tuen pyytäminen toiselta sekä reflektointi tulivat haastatteluissa esille selkeästi. Lisäksi esille nousi positiivisuus ja avoimuus sekä vinkkien jakaminen.

Ennen kaikkea keskeisimmäksi tavaksi ehkäistä kiusaamista yhteistyössä huoltajien sekä työntekijöiden kanssa koettiin keskustelun käyminen. Haastateltavien mukaan keskustelua on hyvä käydä huoltajien kanssa, jotka ovat osallisia tapahtuneeseen tilanteeseen ja joiden lapset ovat siihen osallisia. Huoltajia tulee pyytää mukaan yhteiseen keskusteluun herkästi ja viestittää heille, että kaikki aikuiset ovat mukana tukemassa asiaa ja yhteistyötä halutaan tehdä yhdessä. Myös työntekijöiden keskinäiset keskustelut asioista esimerkiksi tiimeittäin koettiin hyödyllisiksi.

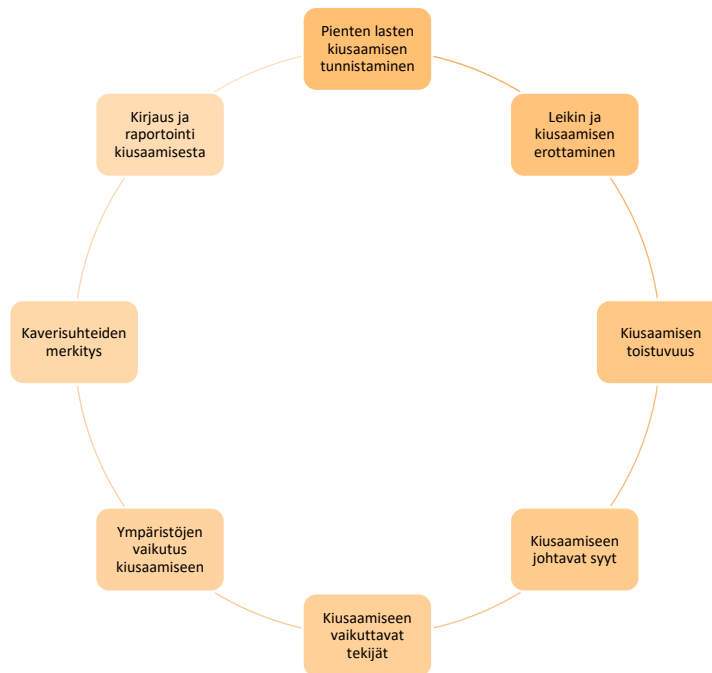
Kerrotaan aina toisillemme heti, jos on havaittu jotain tälläisiä tilanteita niin osataan olla kaikki silmäparit sitten tiukempina johonkin asiaan. Pidetään ne yhteiset linjat, että ei oo sillee, että toinen hoitaja sanoo toista ja toinen toista. (H2.)

Kokouksien, vanhempain- ja työiltojen hyödyntäminen kiusaamisen ehkäisyssä. Halusin kuulla haastateltavilta, mitkä asiat he kokevat hyödyllisiksi puhuttaessa kiusaamisesta ja sen ennaltaehkäisystä. Haastatteluissa nousi esille henkilöstölle järjestettävä koulutus aiheeseen liittyen, vasukeskustelut, vanhempainillat, lasten tuonti- ja hakutilanne sekä asiantuntijan luento. Haastateltavat kokivat lasten tuonti- ja hakutilanteet sekä vasukeskustelut luontevimmiksi hetkiksi puhua kiusaamisesta huoltajien kanssa. Yksi haastateltavista toivoi, että asiantuntijaluennon pitäisi ulkopuolinen henkilö, jotta asia käsiteltäisiin kunnolla. Yksi haastateltavista koki, ettei koe edellä mainittuja asioita tarpeellisena.

Suurin osa haastateltavista kannatti jonkinlaista läpikäyntiä aiheeseen liittyen, koska lapsen itsetunto lähtee rakentumaan varhaiskasvatukseenä niin kotona kuin hoidossa. Myös uusien vinkkien saaminen ja vanhojen tietojen päivittäminen koettiin hyväksi asiaksi.

Kyllä tästä pitäis ehdottomasti nostaa, tästä vois ihan vanhempainillan. Iso peukku sille. (H5.)

6.2 Kiusaaminen ja sen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa

Kuvio 4. Kiusaaminen ja sen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa alateemat

Pienten lasten kiusaamisen tunnistaminen. Moni haastateltavista nosti esille havainnoinnin sekä dokumentoinnin merkityksen lasten toiminnasta, kun halutaan selvittää ristiriidan, leikin ja kiusaamisen ero. Kiusaamisen tunnistamisessa haastateltavien mukaan on tärkeää aikuisen läsnäolo erilaisissa varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa. Yksi haastateltavista kuvaili havainnoinnin olevan laadukkainta, kun lasta ja lapsiryhmää voi havainnoida vapaan leikin aikana. Haastateltavan mukaan vapaassa leikissä työntekijä kykenee huomaamaan, jos esimerkiksi sama lapsi pudotetaan aina pois leikeistä. Kyseinen haastateltava kertoi, että ohjattua toimintaa tehtäessä havainnointia ei voida tehdä, koska työntekijällä huomio keskittyy toiminnan tekemiseen. Yksi haastateltavista toi esille työkokemuksen antavan varmuuden, jonka avulla oppii esimerkiksi tunnistamaan lapsiryhmän dynamiikkaa.

Kiusaamisen tunnistamisen helppous ja haastavuus jakoi hieman haastateltavia, sillä suurin osa koki kiusaamisen tunnistamisen helpoksi, koska työntekijät käyttävät esimerkiksi hyödyksi varhaiskasvatuksen arjessa pienryhmätoimintaa ja vapaata leikkiä, joiden aikana työntekijä voi havainnoida lasta ja lapsiryhmää. Kiusaamisen tunnistaminen koetaan helpoksi yhden haastateltavan mukaan, koska pienillä lapsilla kiusaaminen on enemmän fyysistä. Yksi haastateltavista koki, että kiusaamisen tunnistaminen on haastavaa, koska se koetaan eri tavoin. Haastateltavan mukaan haasteelliseksi kiusaamisen tunnistamisen tekee myös se, jos

kiusaaminen on jotain muuta kuin fyysistä. Haastateltava kertoi, että ajan myötä kiusaamisen oppii tunnistamaan.

Kyllä mielestäni aika helposti siis, mä seuraan justiin vapaata leikkiä aika paljon. Ja teen siitä havaintoja, koska siinä se tapahtuu parhaiten. (H5.)

Kyllä se aika helppoo on näiden pienten lasten kanssa et kun se on enempi sitä fyysistä tosiaan kun sitä. H7.)

Leikin ja kiusaamisen erottaminen. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että havainnointi, leikin seuraaminen ja läsnäolo leikissä ovat keinoja, joilla voidaan selvittää, onko kyseessä todellinen kiusaamistilanne vai leikin aikana syntyvää ristiriitaa. Haastateltavien mukaan, jos ei ole aivan täyttä varmuutta, mitä lasten välillä esimerkiksi leikkiessä tapahtuu, tilannetta tulee jäädä seuraamaan. Yksi haastateltavista kertoi, että lähtökohtaisesti suosii lasten vapaata leikkiä, koska sen aikana pystyy tekemään havaintoja lasten toiminnasta. Toinen haastateltava toi esille, kuinka tilanteissa, joissa työntekijä pohtii, onko tilanne oikeaa kiusaamista vai leikkiä, aikuisen rooli korostuu, koska lapsi ei välttämättä ymmärrä tilanteen todellisuutta.

Pitkäjänteinen havainnointi ja seuranta, kyllä se varmasti sieltä sitten saa selville, mistä on kysymys. (H1.)

Kiusaamisen toistuvuus. Kiusaamisen toistuvuudesta halusin kuulla haastatteluissa jokaiselta haastateltavalta oman kokemuksen, jotta saatiin selville, kuinka usein kiusaamista tapahtuu varhaiskasvatuksessa. Lähes jokaisella haastateltavalla oli oma kokemus siitä, kuinka usein heidän tai hänen lapsiryhmässään kiusaamista ilmenee ja kuinka usein sitä tapahtuu. Kaksi haastateltavista sanoi, että kiusaamista tapahtuu harvoin tai ei yhtään. Yhden haastateltavan mukaan kiusaaminen oli vähentynyt ihan selkeällä tavalla. Yksi haastateltavista toi esille, että kiusaaminen varhaiskasvatuksessa on hyvin vähäistä, kun siihen päästään puuttumaan ajoissa. Hänen mukaansa apuna on ollut huoltajien ja lapsien kanssa käydyt keskustelut, joissa asioita on selvitelty yhdessä.

Kaksi haastateltavista toi esille, että ristiriitoja tapahtuu lähes päivittäin varhaiskasvatuksen arjessa. Silloin esimerkiksi toiselle lapselle lallatellaan tai toista läpsäistään ohi mennessään. Haastateltavien mukaan ajoittain joku lapsista saatetaan jättää porukasta pois, mutta se ei ole pitkäjänteistä tai tiettyyn ihmiseen kohdistuvaa, jotka sen sijaan haastateltavat ovat kokeneet oikeaksi kiusaamiseksi. Yhden haastateltavan mukaan ristiriitatilanteita tapahtuu lähes

päivittäin, sillä mitä nuoremmat lapset sitä useammin ristiriidan kaltaisia tilanteita tapahtuu. Hänen mukaansa esimerkiksi esikouluikäisillä lapsilla on päiviä, ettei riidellä tai riitoja ei tarvitse aikuisen selvittää, koska lapset kykenevät siihen itsenäisesti.

Ristiriitatilanteita tapahtuu lähes päivittäin, mitä pienempi ja mitä nuoremmat lapset, sen useammin tapahtuu. Et saa sanoo et lähes päivittäin. (H6.)

Kiusaamiseen johtavat syyt. Tällä alateemalla pyrin kartoittamaan haastateltavilta, miksi heidän mielestään kiusaamista tapahtuu ja mitkä asiat johtavat kiusaamiseen. Haastateltavat nostivat syiksi esimerkiksi erilaisuuden siinä, jos lapsi omaa puhevian tai erityispiirteitä. Yhden haastateltavan mukaan, jos lapsella ilmenee erityispiirteitä, saatetaan kyseiselle lapselle huomautella esimerkiksi hänen puheentuottamisestaan ja sen haasteista. Haastateltavista kaksi kertoi kateellisuuden ja mustasukkaisuuden vaatetuksesta voivan aiheuttaa lievää kiusaamista. He kuvailivat tytöillä kateellisuuden toisen vaatetuksesta olevan yleisempää kuin pojilla. Lisäksi leluja ja tavaroita kadehditaan lasten keskuudessa. Yksi haastateltavista kertoi, että erilaisten taitojen opetteluun takia kiusaamista voi tapahtua, sillä varhaiskasvatukseen lapsen taitojen opettelu on vielä hakemista ja lapset oppivat taitoja eri aikaan. Lisäksi jos lapsella ei ole sisarruksia tai kodin ulkopuolisia lapsikontakteja, voi se lisätä kiusaamiseen johtavia syitä yhden haastateltavan mukaan.

Yksi haastateltavista nosti esille kiusaamiseen johtaviksi syiksi opitun mallin ja kaveriporukan merkityksen. Kaveriporukassa jos toinen, joka kiusaa saa vahvistusta tekemälleen toiminnalle, aiheuttaa se kyseiselle lapselle toimintamallin, kuinka tulee toimia. Haastateltavan mukaan tulevaisuutta ajatellen kyseinen toiminta ei ole mitenkään hyväksi lapselle. Lapsen toimintaan on viimeistään puututtava, kun nähdään toiminnan tapahtuvan ja mikäli porukassa ilmenee kiusaamisen kannustajia.

Puheviat, kyllä se vaan vuosien mittaan, jos on vähän erilainen, niin silloin se lähtee helposti siihen et huomautellaan. (H3.)

Kiusaamiseen vaikuttavat tekijät. Haastatteluissa nostin esille kysymyksen liittyen työntekijämitoitukseen, osaamiseen, erilaisiin tilanteisiin ja ympäristöihin, jotka vaikuttaisivat kiusaamiseen. Selkeimmät vastaukset haastateltavilla olivat tilojen ja työntekijämitoituksen vaikutus. Varhaiskasvatuksen tilojen kerrottiin vaikuttavan kiusaamiseen siten, että mikäli tilat ovat epäkäytännölliset, lapsi pääsee tekemään salaa kiusaamista, tai jos tilat ovat ahtaat, lapsia paljon ja ryhmät ovat suuret sekä melutaso korkea, ristiriitoja ja kiusaamisia tapahtuu

enemmän, koska lapsi tai lapsiryhmä väsyy ja tulee kiukkuiseksi sen kaltaisessa tilanteessa. Työntekijämitoituksella on kahden haastateltavan mukaan vaikutusta, kun työntekijä joutuu olemaan lapsiryhmän kanssa yksin ennen, kuin seuraava työntekijä saapuu työvuoroon. Pienryhmätoiminnan resursseissa nähtiin olevan vaikutusta, jos työntekijöitä ei arjessa ole riittävästi ja ryhmäkoot ovat isoja, koska isot lapsiryhmät ja työntekijöiden vähyys vaikuttaa varhaiskasvatuksen arjen toteuttamiseen ja toimintaan.

Kyllä niinkun huomasi kun me oltiin silloin vanhoissa tiloissa ja meillä oli semmonen ahdas ja semmonen epätoimiva ympäristö niin sit huomasi et siellä lapsetkin oli levottomimpia. (H2.)

Ympäristöjen vaikutus kiusaamiseen. Ympäristön vaikutuksella koettiin haastateltavien näkökulmasta olevan yleisesti iso merkitys. Haastateltavien mukaan eniten merkitystä on, kun varhaiskasvatuksessa on hyvät tilat toiminnalle, mallintaminen siinä, mitä aikuiset tekevät, kuinka ratkaisevat asioita ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Nostin teoriaosuudessa esille fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen oppimisympäristön vaikutuksen lapsiin ja kiusaamiseen, minkä vuoksi halusin kartoittaa haastateltavien ajatusta niihin liittyen. Kyseinen asia jakoi haastateltavia, sillä osalla oli selkeä ajatus siihen, mitä haen takaa ja osa taas ei osannut sanoa näiden vaikutuksesta. Yksi haastateltavista kertoi, että kaikilla kyseisillä oppimisympäristöillä on vaikutusta, niin fyysisellä, psyykkisellä kuin sosiaalisella, koska ne merkitsevät lapsen turvallista kasvua ja oppimista. Yhden haastateltavan mukaan fyysiseen oppimisympäristöön lapset ovat hyvin sopeutuvaisia, ja haastateltava kertoi psyykkisen ympäristön vaikuttavan esimerkiksi, jos omassa perheessä on ollut haasteita tai tapahtunut ero. Haastateltavista kaksi kertoi näillä oppimisympäristöillä olevan mahdollisesti vaikutusta esimerkiksi lapsiryhmän koon ja pienryhmätilojen suhteen. Toisen haastateltavan mukaan, mitä enemmän on lapsia, sitä helpompi on alkaa kiusaamaan toista osapuolta. Kun on vähän lapsia, halutaan leikkiä toisten lasten kanssa, koska kaikki lapset eivät tykkää leikkiä yksin. Toinen haastateltava kertoi, että pienryhmätiloja tulisi olla enemmän, koska lapsilla täytyy olla rauha leikkiä.

Varmasti suurikin merkitys. Mallintaminen, lapsethan imevät hirveesti meiltä sitä miten me tehdään ja miten näitä ratkaistaan. Myös sen aikuisten vuorovaikutuksen he havainnoin. Käyttääkö aikuiset keskenään sellasta anteeks-kieltä. Et kuuleeko lapset, miten niitä ristiriitoja esimerkiksi voidaan selvittää rakentavasti. (H1.)

Kaverisuhteiden merkitys kiusaamisessa. Kaverisuhteilla on iso merkitys haastateltavien mukaan, koska lapset kokevat kaverit tärkeiksi, ulkopuoliseksi jääminen vähenee ja vuorovaikutussuhteet vahvistuvat. Haastateltavat ovat huomanneet, että osalla lapsista on niin sanottuja parhaita kavereita, joiden kanssa leikkivät ja touhuavat varhaiskasvatuksen parissa. Haastateltavien mukaan kaverisuhteiden tukemisessa tärkeintä on aikuisen mallittaminen, ohjaaminen ja tukeminen työntekijän ja huoltajan suunnalta. Toin teoriaosuudessa esille myös sosiaalisten suhteiden merkityksen kiusaamisessa, mutta lähes kaikki haastateltavat keskittyivät kertomaan haastatteluissa kaverisuhteiden merkityksestä lasten välisessä kiusaamisessa. Yksi haastateltavista kertoi, ettei näe sosiaalisissa suhteissa olevan merkitystä kiusaamiseen, koska yhteiskuntaluokalla ei ole merkitystä kiusaamisessa. Jokaisesta yhteiskuntaluokasta löytyy kiusaajia ja kiusattuja.

Kyllähän se tietysti aina on kiva et on joku kaveri sillei että. Onhan ne tärkeitä noi kaverit. (H4.)

Kirjaus ja raportointi kiusaamisesta. Tämän kokonaisuuden otin haastatteluissa esille, koska haastatteluissa nousseiden asioiden avulla yhdessä varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa tuotettiin konkreettinen suunnitelma kiusaamisen ehkäisyyn ja halusin tietää, kuinka haastatteluiden toteuttamishetkellä kiusaamisesta kirjataan ja raportoidaan Virtain kaupungin varhaiskasvatuksessa. Kaikki haastateltavat kertoivat, että kiusaamistilanteista ei ole kirjattu kyseisen toimintakauden aikana tai heidän työssä olonsa aikana. Mikäli asioita on kirjattu, ne on laitettu ylös havainnointi kansioon kyseisen lapsen kohdalle. Haastateltavat kertoivat, että jos kiusaamistilanteita tai ristiriitoja tapahtuu arjessa, käydään ne lävitse suullisesti keskustelemalla työryhmässä tilanteen tapahduttua tai kuukausittain omissa tiimipalaverieissa. Myös päivän loputtua työntekijät saattavat keskustella päivän aikana tapahtuneista asioista. Huoltajien kanssa työntekijät keskustelevat kiusaamistilanteista suullisesti muun muassa tuonti- ja hakutilanteessa tilanteiden tapahduttua.

Jatkon kannalta moni haastateltavista kannatti sitä, että kirjaamista kiusaamisesta tehtäisiin esimerkiksi kaavakkeen tai havainnoinnin kautta, mikäli kiusaaminen tai ristiriita on vakavaa tai lapsella on edessä hoitopaikan vaihto. Yksi haastateltavista nosti esille, että työntekijöiden tulee tiedostaa, mikä merkitys kirjaamisella kiusaamis- ja ristiriitatilanteista on heidän työssään, millä tavalla he sitä seuraavat ja miksi sekä kuinka he hyötyvät siitä. Toinen haastateltavista pohti, että tietosuoja-asioiden tiukentuessa ei ole kannattavaa jokaista ristiriita- tai kiusaamistilannetta kirjata ylös. Mikäli kiusaamisesta yhden haastateltavan mukaan haluttaisiin

kirjata, vaatii se työntekijöiltä yhteneväisyyttä ja johdonmukaisuutta. Kirjaamisen kiusaamisesta toivotaan olevan käytännön läheistä, koska mitä pidemmälle mennään työpaikoilla, sitä enemmän työntekijöillä on kirjallisia töitä. Mikäli aikaa menee kirjallisiin töihin, se on pois lapsilta ja lapsiryhmältä, mikä on väärin yhden haastateltavan mukaan.

6.3 Kiusaamiseen puuttuminen varhaiskasvatuksessa

Kuvio 5. Kiusaamiseen puuttuminen varhaiskasvatuksessa alateemat

Työntekijöiden tapa puuttua kiusaamiseen. Haastatteluissa keskusteltiin, miten haastateltavat puuttuvat lasten välisiin kiusaamis- ja ristiriitatilanteisiin. Kyseisiin tilanteisiin haastateltavat kertoivat ensisijaisesti puuttuvansa keskustelemalla lasten kanssa yhdessä ja erikseen, mikäli lapsen tai lapsiryhmän kanssa on ilmennyt jokin tilanne. Tämän johdosta lapsen ja lasten kanssa käydään lävitse, mitä tapahtui ja miksi, mitä toinen tunsi tilanteessa ja mitä jos samankaltainen tilanne tapahtuisi omalle kohdalle. Myös tunnetaitojen opettelulla, tunteiden sallimisella, vapaan leikin, siirtymä- ja lasten vuorovaikutustilanteita seuraamalla puututaan kiusaamiseen. Yksi haastateltavista kertoi kieltävänsä lasta tai lapsia kiusaamis- ja ristiriitatilanteissa ja menevänsä tilanteen väliin, mikäli kieltämisestä ei ole apua. Sen jälkeen lapsen tai lasten kanssa keskustellaan tapahtuneesta tilanteesta. Haastateltavat kertoivat, että keskustelutilanteissa pyrkivät huomioimaan muun muassa seuraavat asiat: olemaan ottamatta kantaa siihen kenen puolella kiusaamis- ja ristiriita tilanteessa aikuinen on, luomalla turvallisen

ilmapiirin, näyttämällä mallia, kuinka tilanteista selvittää, puhumalla ikätasoisesti lapselle sekä opettamalla oikean ja väärän eron.

Se on se, että keskustelen niiden kanssa. Otan sivuun jonnekin, pois siitä tilanteesta, pois toisten edestä ja johonkin toiseen huoneeseen ja niitten kanssa keskustellaan, mitä tapahtu, miks tapahtu, miten ois pitänyt tehdä, mitä tehdään tulevaisuudessa, mitä ei enää tehdä. (H6.)

Edellä mainittujen asioiden vuoksi kysyin haastattelussa, kokevatko haastateltavat, että heillä on tarpeeksi keinoja puuttua kiusaamiseen. Jokainen haastateltavista kertoi keinoja olevan tarpeeksi, sillä sensitiivinen tapa kohdata lapset, auktoriteetin omaaminen, rohkeus ja tahto puuttua ovat esimerkiksi keinoja. Kaksi haastateltavaa toi esille kuinka varhaiskasvatusikäisten kanssa keinoja vielä riittää hyvin, sillä tilanteet ja asiat eivät ole vielä niin haasteellisia kuin esimerkiksi kouluikäisillä lapsilla. Lisäksi yksi haastateltava toi esille, että työntekijällä tulisi hänen mukaansa olla halu nähdä lapsen käytöksen taakse ja omata ammattitaitoa.

No kyllä nyt ainakin näin pienillä mutta sitten en kyllä osaisi sanoa, jos on isompia, osaisko sillä tavalla. (H3.)

Kiusaamistilanteiden ratkaiseminen. Tähän haastateltavat kertoivat tiimin merkityksen ja yhdessä sovittujen toimintatapojen sekä keskustelun lasten kanssa olevan keskeisempiä ratkaisuja kiusaamistilanteisiin. Yhden haastateltavan mukaan pahin tilanne on, jos tiimissä aikuiset toimisivat eri tavoilla. Hänen ajatuksensa oli, että tiimillä tulee olla yhteiset säännöt ja linjaukset, miten toimia ja kuinka asioihin puututaan. Täten toimintatavat muun muassa kiusaamis- ja ristiriitatilanteisiin tulee olla aina työryhmässä yhteisesti sovittuja.

Yhteinen sävel siellä miten ja millä tavalla me näihin asioihin puututaan. Yhdessä sovitut toimintatavat siihen et mitä me tehdään. (H1.)

Kiusaamisen puheeksi otto lasten, työntekijöiden ja huoltajien kanssa. Haastateltavat kertoivat ottavansa lasten kanssa kiusaaminen puheeksi tunnetaitojen opettelulla ja keskustelemalla. Yksi haastateltavista kuvaili, että lasten kanssa kaikkeen on syvennyttävä aina välittömästi, koska varhaiskasvatusikäiset lapset eivät seuraavalla viikolla muista tapahtuneita tilanteita. Työntekijöiden kanssa keskustelu koettiin myös parhaimmaksi tavaksi ottaa kiusaaminen puheeksi, mieluiten heti ja suoraan. Koska varhaiskasvatuksessa päivät voivat olla hektisiä, haastateltavat kertoivat puhuvansa tämän kaltaisista tilanteista tauolla tai päivän päätteeksi oman tiiminsä tai työkaverinsa kanssa. Yksi haastateltavista nosti esille,

kuinka työntekijöiden välinen keskustelu ei ole ongelma, koska lasten asioista keskusteleminen on osa heidän arkeaan ja työtään. Työntekijät ovat myös pyrkineet, että kynnystä huoltajien kanssa keskustelemiselle ei ole. Huoltajien kanssa kiusaaminen otetaan puheeksi tyypillisesti tuonti- ja hakutilanteissa. Kyseisessä tilanteessa haastateltavat kertoivat pyrkivänsä kertomalla suoraan asiasta ja olemaan rauhallisia, ammattitaitoisia, pyrkimään rakentavaa vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Näiden lisäksi haastateltavat kertoivat, että pohtimalla huoltajien kanssa yhdessä, mitä voitaisiin tehdä toisin, on yksi tapa puhua kiusaamisesta.

Puhumalla ja kertomalla, että on erilaisia ihmisiä ja värisiä, lyhyttä ja pitkää ja just tommosia esimerkkejä niinkun, että millaselta se tuntuu toisesta ihmisestä ja miltä sinusta tuntuis jos. (H7.)

Keskustelun kautta. Ja sitten tietysti, jos se jatkuu ja jatkuu, on pakko nostaa kissa pöydälle. (H5.)

Kiusaamisen puheeksi oton toistuvuus. Tähän haastateltavat kertoivat, että ottavat kiusaamisen puheeksi tarpeen mukaan. Esimerkiksi lasten kanssa kiusaamisesta keskustellaan useammin, koska ristiriitatilanteita varhaiskasvatusikäisten keskuudessa tapahtuu lähes päivittäin, minkä vuoksi aiheesta keskusteleminen nousee lasten kanssa monesti esille. Haastateltavien mukaan on paljon riippuvaista myös lapsiryhmästä ja lapsista, kuinka usein kiusaaminen aiheena otetaan puheeksi. Aikuisten eli työntekijöiden ja huoltajien kanssa kiusaaminen otetaan puheeksi, kun tilanne on noussut esille. Tämä tarkoittaa, että kiusaamisesta puhutaan, kun konkreettisia asioita havainnoitu tai tapahtunut.

Kaksi haastateltavista kannatti ajatusta, että kiusaaminen otettaisiin puheeksi useammin esimerkiksi lapsiryhmän kanssa, jotta toiminta liittyen kiusaamiseen olisi varhaiskasvatuksessa ennaltaehkäisevää. Yksi haastateltava nosti esille tunnetaitojen opettelun tärkeyden lapsiryhmässä joka tapauksessa, vaikka minkäänlaista kiusaamista ei olisi ilmennyt.

Melkee päivittäin tulee jollakin muotoo niinkun justiin näissä ristiriitatilanteissa. saatetaan niinkun ottaa lapset tai useampikin lapsi siihen ja sanoo ja keskustella siitä miksi he tekivät noin ja miksi toisella on pahamieli ja näin. (H2.)

Organisaation ja johdon suositukset ja linjaukset puuttua kiusaamiseen. Samoin kuin kiusaamisen ennaltaehkäisystä kysyessä, ei myöskään puuttumisesta ollut haastateltavien mukaan mainittu Virtain varhaiskasvatuksen suosituksissa ja linjauksissa. Muutama haastateltavista kertoi, että heillä ei ole tietoa puuttumisen suosituksista ja linjauksista. Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa ei yhden haastateltavan mukaan ole mainintaa kiusaamiseen puuttumisesta mutta valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa sen sijaan on. Kahden haastateltavan keskusteltiin kiusaaminen- teeman lisäämisestä paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan, ja he pitivät tärkeänä ja hyvänä asiana, että asia tuotaisiin esille muun muassa kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman avulla. Haastateltavien kanssa käsiteltyämme yhteneväistä linjausta kiusaamiseen puuttumisesta, oli lähes kaikilla haastateltavilla ajatus siitä, että työntekijöillä on samansuuntainen ajatus kiusaamiseen puuttumisesta välittömästi. Kolme haastateltavista toi ilmi, että he poistavat kiusaavan lapsen leikistä ja porukasta tarvittaessa ja sen jälkeen aikuinen keskustelee lapsen kanssa tapahtuneesta. Kaksi haastateltavista kertoi, että organisaation antamaa yhteneväistä linjausta ei kiusaamiseen ollut haastatteluhetkellä. Yksi haastateltavista toi esille, että jokaisella työntekijällä on oma tapansa puuttua kiusaamiseen.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä osiossa kuvaan opinnäytetyön johtopäätöksiä, jotka kokoavat yhteen työssä peilatus teorian ja tutkimuksen tärkeimmät tulokset. Tämän jälkeen esittelen haastattelujen ja yhteistyötahon työntekijöiden kanssa yhteistyöllä luotua kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa.

7.1 Yleiset johtopäätökset

Tutkimuskysymykseeni ”Miten kiusaamista voi ehkäistä Virtain kaupungin varhaiskasvatuksessa?” vastaan kolmen teoriasta ja tuloksista johdetun pääteeman avulla: kiusaamisen ennaltaehkäisy, kiusaamiseen tunnistaminen ja kiusaamisen puuttuminen. Koin, että sain kattavat vastaukset esittämäni tutkimuskysymykseen, mitä kuvaan tarkemmin teemoittain tässä luvussa.

Kiusaamisen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen määrittelyyn vaikuttaa ihmisen oma kokemus ja näkemys siitä, mitä kiusaaminen on, ja erityisesti lapset voivat kokea kiusaamisen eri tavoin. Repon (2015,16) mukaan kiusaamisen määrittely ja kokemukset pienten lasten keskuudessa ovat haasteellisia, koska pienillä lapsilla kielelliset sekä sosiaaliset taidot ovat vielä kehittymässä. Tutkimustuloksia ja teoretietoa verratessa kiusaamiseen määrittelylle löytyy paljon samankaltaisia piirteitä. MLL (4.8.2017) on ilmaissut, että kiusaamisella tarkoitetaan henkilön joutuvan yhden tai useamman henkilön toistuvan loukkaamisen, syrjimisen tai vahingoittamisen kohteeksi. Vastaavasti tuloksissa ilmenee kiusaamisen olevan toisen loukkaamista sanoin ja teoin, samaan henkilöön kohdistuvaa sekä pidempi aikaista.

Haastatteluissa esille nousseet eri kiusaamisen muodot ja roolit vastasivat teoriassa esittämiäni muotoja hyvin läheisesti. Tutkimustuloksissa sekä teoriassa on noussut esille kiusaamisen yleisimmät muodot, joita ovat fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen kiusaaminen. Haastattelutuloksissa kiusaamisen eri muodot jäivät vähemmälle osalle verrattuna rooleihin. Kiusaamisen eri rooleja on kiusatun ja kiusaajan lisäksi apuri, vahvistaja, ulkopuolinen sekä puolustaja (Salmivalli 1998). Tutkimustuloksissa näiden lisäksi esille nousi johtamaiset sekä hyvällä itsetunnolla varustetut lapset, jotka sanelevat, mitä muut tekevät. Toin teoriaosuudessani myös esille, kuinka sukupuolten välillä on eroavaisuuksia kiusaamisessa. Pojilla kiusaaminen saattaa olla enemmän fyysistä kuten lyömistä ja potkimista sekä sanallista kuten nimittelyä ja uhrin vähättelyä (Höistad 2003, 93–95). Työillä kiusaaminen on enemmän

psykkistä, esimerkiksi selän takana pahan puhumista ja ryhmän ulkopuolelle jättämistä (Repo (2013, 80–81). Haastatteluissa ilmeni, että kiusaaminen pojilla on juuri enemmän fyysistä, tytöillä taas sanallista. Mikäli lapsella on erityishaasteita tai puhevikaa, voi se vaikuttaa kiusaamiseen, koska lapsella ei ole sanoja tai taitoja, joita voi käyttää. Haapsalon ym. (2020, 11–12) mukaan lapsella, jolla on kehitymisessä haasteita esimerkiksi itsesäätelyn tai vuorovaikutustaitojen suhteen, joutuu herkemmin pärjäämään sosiaalisen paineen alaisena ryhmässä. Tämä voi johtaa silloin lapsen syrjäytymiseen ryhmästä tai kiusatuksi tulemisesta.

Tutkimukseni tuloksissa esille nousee, miten ristiriita ja kiusaaminen ovat kaksi eri asiaa erityisesti varhaiskasvatusikäisistä lapsista puhuttaessa. Ristiriidan kuvaillaan olevan lyhytaikaista ja elämään kuuluvaa. Kiusaaminen taas on pitkäkestoista, tavoitteellista ja harkittua. Teoriaosuudessa ei ollut aluksi teoriatietoa ristiriitoihin liittyen, mutta haastatteluissa asia nousi selkeästi esille, jolloin päätin kyseisen aiheen lisätä teoriaosuuteen. Haastateltavien mukaan pieni lapsi voi kokea kiusaamisen eri tavalla kuten esimerkiksi tilanne, jossa lapsi ottaa toiselta lapselta lelun kädestä ja toinen lapsi kokee sen kiusaamisena. Ristiriitoja ei voi elämässä välttää. Mikäli kahdella tai useammalla henkilöllä on esimerkiksi jostakin aiheesta, tapahtumasta tai asiasta erilaiset mielipiteet ja käsitykset, syntyy riita eli tarkemmin sanottuna ristiriita. Ristiriidoissa osapuolet ovat tasapuolisia keskenään, ja he toivovat asiaan löytyvän ratkaisun. Mikäli ratkaisua ei löydy, pystyvät osapuolet yleensä jatkamaan elämässään eteenpäin. (Pipping & Arrhenius 2013, 29.) Thompson ym. (2002, 136) ovat kirjoittaneet leikkitalpusta ja todellisesta tappelusta. Heidän mukaansa nämä erottaa toisistaan siten, että leikkitalpussa lapset nauravat tai potkivat lempeästi, kun taas oikeassa tappelussa lapsi näyttää onnettomalta tai vihaiselta. Leikkitalpusta toteutuu myös näkyvästi eikä leikin näkeminen häiritse lapsia.

Tapa ehkäistä kiusaamista on yhteneväinen haastatteluiden tuloksien sekä teoriaosuuden pohjalta. Havainnointi oli työntekijöiden selkein tapa ehkäistä kiusaamista puuttumisen jälkeen. Puuttumisella tarkoitetaan, että tilanteisiin työntekijät puuttuvat oli kyseessä leikkimistilanne, ristiriita tai kiusaaminen. Lasten välistä leikkiä havainnoimalla aikuinen tulee tietoiseksi, miten vertaissuhteet toimivat lasten välillä. Havainnoimalla aikuinen kykenee ehkäisemään tilanteita, joissa esimerkiksi lapsi jää leikin ulkopuolelle toistuvasti. Leikkiin osallistumalla aikuinen voi auttaa lapsia vertaisryhmässään, jossa lapsi saa vähän positiivista vuorovaikutusta. (Kirves & Stoor-Genner 2011b, 48.) Lisäksi haastatteluissa esiin nousi ryhmäytymisen, draaman harjoittelun, tunnetaitojen opettelu sekä aikuisen mallittamisen ja läsnäolon merkitys

kiusaamisen ehkäisyssä. Komin (2016) mukaan pelkkä läsnäolo lapsiryhmässä ei riitä, koska lapsella tulee olla riittävästi mielekästä tekemistä hoitopäivän aikana. Ryhmissä, joissa päivät on suunniteltu perusteellisesti ja pedagogista toimintaa on paljon, lapset voivat paremmin. Silloin myös vapaan leikin hetket onnistuvat paremmin, kun lapsilla on riittävästi mielekästä tekemistä päivässä ja tekeminen on suunniteltua. Vapaa leikki oli haastattelutuloksissa tärkeässä roolissa, minkä vuoksi tulee huomioida vapaan leikin merkittävyys arjessa, jotta havainnointi on sujuvaa.

Valtakunnallisella varhaiskasvatussuunnitelman perusteilla kuntia voidaan ohjeistaa laatimaan varhaiskasvatussuunnitelma siten, että suunnitelmassa huomioidaan kunnan omat linjaukset, tavoitteet sekä strategiat. (Stakes 2005, 43–44.) Tutkimustuloksista ilmeni, että Virtain kaupungin varhaiskasvatuksella ei ole yhteneväistä linjaa annettuna kiusaamisen ehkäisylle, sillä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa ei haastatteluhetkellä ollut mainittua kiusaamisesta ja sen ehkäisemisestä. Halukkuutta nostaa asia esille konkreettisemmin löytyi haastateltavien ja yhteisten palaverien keskusteluissa. Aiemmin varhaiskasvatussuunnitelmaa päivittäessä kiusaaminen oli ollut keskustelun aiheena, mutta erinäisistä syistä se oli jätetty pois varhaiskasvatussuunnitelmasta. Kyseisestä asiasta saatetaan lisätä mainintaa tulevaan päivitettävään varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kasvua ja kehitystä, edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa lasten välillä. Näiden asioiden lisäksi varhaiskasvatus pyrkii lasten syrjäytymisen ehkäisyyn. (Opetushallitus 2020b.) Nämä asiat sitovat yhteen sen, miksi kiusaamisen ehkäisyyn tulee kiinnittää huomiota valtakunnallisella, paikallisella kuin yksittäisellä tasolla. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa yhdessä suunniteltu kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma tukee jatkossa kiusaamisen ennaltaehkäisyä, tunnistamista sekä puuttumista Virtain kaupungin varhaiskasvatuksessa, koska asiaan on johdonmukainen suunnitelma, joka on tehty vastaamaan kasvattajien tekemää työtä.

Sekä teoriaosuudessa että tutkimustuloksissa tuli esille huoltajien ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden yhteistyön merkitys kiusaamisen ehkäisyssä, tunnistamisessa ja puuttumisessa, samoin esille nousi työntekijöiden välinen yhteistyö. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 34) korostetaan huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä varhaiskasvatuksessa. Sen mukaan kaikkien keskinäinen kunnioittaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja luottamus rakentavat vahvaa pohjaa kasvatusyhteistyölle. Haastatteluissa esille nousi nimenomaan edellä mainitut asiat huoltajien ja työntekijöiden välillä. Venninen & Nirvanpää – Ampuja (2000

139–141) ovat tuoneet esille kuinka tärkeää on, että työpaikoilla ja varhaiskasvatuksen parissa on toimivat rakenteet ja struktuurit, jotta konflikteja voidaan ehkäistä. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee yhdessä miettiä yhteisiä sääntöjä ja linjauksia, jotta työyhteisö on toimiva. Keskusteleminen ja yhteiset linjaukset olivat tutkimustuloksissa työntekijöiden yhteistyössä merkittäviä asioita arjessa, jotta kiusaamista voidaan ehkäistä.

Kokouksien, vanhempain- ja työiltojen hyödyntäminen koettiin haastatteluiden tuloksissa hyväksi keinoksi puhua kiusaamisen ehkäisystä huoltajien tai työntekijöiden kesken. Vanhempainilta on yksi hyvä tapa käsitellä kiusaamista ja sen ehkäisyä aiheena sekä lisätä samaan aikaan varhaiskasvatuksen työntekijöiden ja huoltajien välistä yhteistyötä. Tavoitteena vanhempainillassa on lisätä tietoisuutta kiusaamisesta ilmiönä huoltajien keskuudessa sekä vahvistaa kasvatuskumppanuutta. Vanhempainillassa tulee huomioida, että kiusaaminen voi olla aiheena herkkä huoltajille, ja jokaisella huoltajalla omia kokemuksia kiusaamisesta, ja ne vaikuttavat heidän asenteisiinsa. (Kirves & Stoor-Grenner 2011a, 50–51.)

Kiusaamisen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa. Tuloksissa sekä teoriaosuudessa käsitellään pienten lasten välistä kiusaamista, sillä opinnäytetyön aihe on rajattu kohdistuvan vain alle kouluikäisiin lapsiin. Pienten lasten kiusaamista tunnistetaan havainnoinnin ja dokumentoinnin avulla sekä suosimalla lasten vapaata leikkiä. Lasten leikkiä havainnoimalla tulee aikuinen tietoiseksi siitä, miten vertaissuhteet lasten välillä toimivat. Havainnoinnin tietoja hyödyntäen aikuinen kykenee ehkäisemään tilanteita, joissa esimerkiksi joku lapsista jää leikin ulkopuolelle toistuvasti. Leikkiin osallistuminen on yksi keino aikuisella auttaa lapsia, jotka vertaisryhmässään saavat vähän positiivista vuorovaikutusta. (Kirves & Stoor-Genner 2011b, 48.) Tekemieni haastatteluiden mukaan kiusaamisen tunnistaminen koetaan helpoksi, koska varhaiskasvatuksen arjessa hyödynnetään pienryhmätoimintaa ja vapaata leikkiä. Lisäksi kiusaamisen tunnistaminen varhaiskasvatusikäisenä koetaan helpommaksi, koska pienten lasten välinen kiusaaminen on enemmän fyysistä. Tutkimusten mukaan yleisintä pienillä lapsilla on fyysinen kiusaaminen, koska pienet lapset toimivat monissa tilanteissa fyysisesti (Anttonen & Haapala 2015, 51).

Opinnäytetyön tutkimustulokset osoittavat, että oikean kiusaamisen ja leikin voi erottaa toisistaan havainnoimalla ja leikkiä seuraamalla. Repon (2015, 13) mukaan pienet lapset ovat vielä siinä vaiheessa kehitystään, että he harjoittelevat itsehillintää, empatiakykyä, moraalialia ja aggression hallintataitoja. Tämä selittää sen, miksi ristiriitoja ilmenee varhaiskasvatusikäisillä vielä useammin kuin kouluikäisillä. Kiusaamisen tunnistaminen vaatii varhaiskasvatuksen

työntekijältä havainnointikykyä ja tilanteen seuraamista. Anttonen ja Haapala (2015, 51) selventävät, että lapsiryhmässä toimiminen on usein kiireellistä, minkä vuoksi muun muassa sanallisen kiusaamisen havainnointi on ongelmallista. Heidän mukaansa tämä vaatii ryhmässä olevalta työntekijältä läsnäoloa ja erityistä herkkyyttä puuttua tilanteeseen.

Lapsi, jolla on kehitymisessä haasteita esimerkiksi itsesäätelyn tai vuorovaikutuksen taidoissa, joutuu herkemmin pärjäämään ryhmässä sosiaalisen paineen alaisena. Silloin hän voi joutua kiusatuksi tai ryhmästä syrjäytetyksi myös herkemmin. Kyseisen asia pätee samoin lapseen, joka kiusaa, koska hänellä on näissä taidoissa puutteita. (Haapsalo ym. 2020, 11–12.) Tutkimustuloksissa nousi esille, että kiusaamiseen johtavia syitä ovat muun muassa erityispiirteet, kateellisuus, mustasukkaisuus ja taitojen opettelu. Myös puheviat ja kavereiden merkitys nousivat esille. Tunneäly on yksi selittävä asia, sillä tunneällyn avulla ymmärretään, miten sosiaalisissa ja tunteita nostattavissa tilanteissa tulee käyttäytyä, ja se auttaa toimimaan odotetulla tavalla. (Köngäs 2019, 36.) Haapsalon (19.9.2020) mukaan kiusaamiseen on aina jokin syy, esimerkiksi tarve tulla hyväksytyksi ryhmässä.

Kiusaamiseen vaikuttavia tekijöitä tutkimuksen mukaan on varhaiskasvatustilat ja työntekijämitoitukset. Mikäli tilat ovat haasteelliset, lapsi saattaa päästä salaa tekemään kiusaamista sekä, jos tilat ovat ahtaat, lapsia on paljon ja ryhmät suuret sekä melutasot korkealla, tapahtuu mahdollisia ristiriitoja ja kiusaamistilanteita enemmän, koska lapset väsyvät ja tulevat kiukkuiseksi tilanteessa. Varhaiskasvatuslain (540/2018) 10 §:ssä täsmennetään, että varhaiskasvatusympäristön tulee olla lasta huomioon ottava eli kehittävä, turvallinen, oppimista edistävä, terveellinen iän ja kehityksen mukaan. Haastattelutulosten mukaan työntekijämitoitus vaikuttaa kiusaamiseen, jos työntekijöitä on vähän ja lapsiryhmät ovat isoja, koska työntekijät ovat kiireisiä ja näin ollen esimerkiksi pienryhmätoimintaa ei voida järjestää. Nämä vaikuttavat tilanteiden puuttumiseen ja lasten arjen havainnointiin.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristö muodostuu fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta toimintaympäristöstä. Fyysinen toimintaympäristö varhaiskasvatuksessa antaa konkreettiset puitteet toteuttaa varhaiskasvatusta. Psyykinen ja sosiaalinen toimintaympäristö ovat myös merkittävässä roolissa, sillä ne syntyvät yhdessä tekemisen kautta, ja vaikuttavat lapsen sosiaalisiin suhteisiin, vuorovaikutukseen ja ilmapiiriin. (Petäjaveden varhaiskasvatussuunnitelma 2017.) Tutkimuksessa ei noussut selkeästi esille, miten merkittäviä kyseiset toimintaympäristöt ovat, vaikka haastateltavien mukaan niillä koettiin olevan vaikutusta. Esille kuitenkin tuli, kuinka sopeutuvaisia lapset ovat esimerkiksi fyysiseen

ympäristöön. Hyvät tilat toteuttaa varhaiskasvatusta, aikuisen mallittaminen ja vuorovaikutus olivat selkeimpiä ympäristössä vaikuttavia asioita.

Tutkimustulosten mukaan kaverisuhteilla on iso merkitys, koska varhaiskasvatusikäisillä kaverit ovat merkittävässä roolissa. Kaverisuhteiden avulla ulkopuoliseksi jääminen vähenee ja vuorovaikutussuhteet vahvistuvat. Kaverisuhteisen tukemisessa on tärkeää, että aikuinen mallittaa, ohjaa ja tukee niin kasvattajien kuin huoltajien suunnasta. Lapsen sosiaalisessa maailmassa myönteiset ystävyysuhteet ja vertaisryhmältä saatu hyväksyntä ovat tärkeitä tekijöitä, jotka tukevat lapsen kehitystä. (Laine 2005, 178, 206.) Toin sosiaalisten suhteiden merkityksen esille teoriaosuudessa, mutta kaverisuhteiden merkitys koettiin aiheeltaan merkityksellisemmäksi haastatteluiden pohjalta. Tutkimustuloksissa nousi esille, kuinka jokaisessa yhteiskuntaluokassa on kiusaajia ja kiusattuja. Teoriaosuudessa mainitulla sosiaalisilla suhteilla tarkoitetaan ihmisen luontaista tarvetta tuntea kuuluvansa joukkoon ja olla liittynyt muihin. Se voi olla tunne siitä, että tuntee olevansa osa jotain ryhmää, sillä vaikeina aikoina tai ilon hetkinä sosiaaliset suhteet ja ystävät ovat merkittävä voimavara. Jotta voi ylläpitää ja luoda sosiaalisia suhteita, edellyttää se ihmiseltä sosiaalisia taitoja. Näitä taitoja aletaan rakentaa jo lapsuudessa, ja lopputulokseen vaikuttaa kasvuympäristö, temperamentti sekä sosiaaliset suhteet, joista on syntynyt erilaisia kokemuksia (Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö, [viitattu 2.2.2021]).

Tutkimustuloksissa tarkentui, etteivät varhaiskasvatuksen työntekijät olleet kuluneen toimintakauden aikana tai aiempina työvuosina kirjanneet kiusaamistilanteista erikseen. Mikäli kiusaamista on tapahtunut, se on kirjattu lapsen havainnointikansioon tarvittaessa. Keskustelut kiusaamisesta työntekijöiden välillä sekä työntekijöiden ja huoltajien välillä käydään suullisesti työryhmässä, tiimipalaverissa tai lapsen tuonti- ja hakutilanteessa. Yhdessä varhaiskasvatuksen työntekijöiden kanssa on kehitetty ja suunniteltu opinnäytetyön teorian ja haastatteluiden pohjalta kiusaamisen ehkäisyyn suunnitelma, jota käytetään, kun kiusaaminen tai ristiriita on jatkunut pitkään ja on vakavaa. Suunnitelma palvelee varhaiskasvatuksen työntekijöitä, koska se on tehty heidän arkensa työskentelyä vastaamaan. Valtakunnallisen ohjeistuksen mukaan suunnitelma tulisi löytyä jokaisesta varhaiskasvatusyksiköstä, ja siihen tulee olla vanhempien ja työntekijöiden perehtyneitä (Väliaho 2015).

Kiusaamiseen puuttuminen varhaiskasvatuksessa. Teettämäni tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksen työntekijöiden tavat puuttua kiusaamiseen ovat lasten kanssa keskustelu, tunnetaitojen opettelu, tunteiden salliminen sekä vapaan leikin, siirtymätilanteiden ja

vuorovaikutuksen seuraaminen. Heinonen & Haapsalo (2021) ovat tuoneet esille, miten kiusaamisen käsittelyssä yksi tärkeimmistä asioista on kuunnella lasta. Pienen lapsen on vaikeaa sanoittaa kokemaansa syrjimistä tai uhkailua, mikäli on joutunut kiusatuksi omassa vertaisryhmässään. Sen takia ei koskaan saisi vähätellä, ohittaa tai kieltää lapsen kokemaa kiusaamista. Tunnetaidoista ei ollut teoriaosuudessa ennen tulosten valmistumista erillistä kappaletta, mutta päädyin sen lisäämään jälkikäteen, koska tunnetaidot olivat yksi merkittävä tapa puuttua kiusaamiseen sekä keskeinen osa varhaiskasvatuksen arkea. Myös yhteisissä palavereissa työntekijöiden kanssa nousi esille tunnetaitojen opetteluun tärkeys, jonka vuoksi tunnetaidoista on maininta kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmassa. Tunnetaitoja opetellaan lasten kanssa varhaiskasvatuksessa johdonmukaisesti, jotta lapsi oppii tunnistamaan erilaisia tunteita ja sitä, miten niitä säädellään. Ajatuksena tunnetaitojen opettelulle on, että kun taidot ovat hallussa, sujuvat muun muassa koulunkäynti ja työelämä paremmin tulevaisuudessa. (Rönty 1.12, 2015.) Haastateltavien mukaan varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tarpeeksi keinoja puuttua kiusaamiseen, sillä varhaiskasvatusikäisillä tilanteet ja asiat eivät ole vielä niin haasteellisia kuin kouluikäisillä lapsilla.

Kiusaamistilanteita ratkaistaan tutkimuksen mukaan tiimin avustuksella. Tiimi ja siltä saatava tuki koettiin tärkeäksi kiusaamiseen puuttumisessa. Keskustelujen käymiset, yhteiset toimintatavat ja ammattitaito nousevat esille ratkaistaessa kiusaamista. Haastatteluiden tuloksissa esille nousi vuorovaikutustaitojen tärkeyden. Vuorovaikutustaitoja ovat esimerkiksi havainnoinnin ja kuuntelemisen taidot, kyky ylläpitää keskustelua, perustelutaidot, tuen osoittamisen taito sekä taito pitää ja ottaa puheenvuoroja. (Jyväskylän yliopiston puheviestintä ([viitattu 2.10.2021].) Edellä mainitut asiat selventävät sen, miksi vuorovaikutustaidoilla on merkitystä työyhteisössä ja kuinka ne auttavat ratkaisemaan kiusaamista työntekijöiden keskuudessa. Kiusaaminen tehdyn tutkimuksen mukaan otetaan puheeksi lasten kanssa tunnetaitojen ja keskustelun avulla. Keskustelua hyödynnetään myös työntekijöiden ja huoltajien välisessä kanssakäymisessä. Pienten lasten välisestä kiusaamisesta puhutaan työntekijöiden keskuudessa työkaverille tai tiimille ja huoltajille lasten tuonti- ja hakutilanteissa sekä vasukeskusteluissa. Kiusaamisesta halutaan puhua niin huoltajille kuin työntekijöille suoraan olemalla rauhallinen, ammattitaitoinen ja pyrkimällä rakentamaan vuorovaikutukseen. Harvoin kiusattu pystyy puuttumaan kiusaamisen itse, koska hänen päätöksenteko- ja toimintakykynsä on heikkoa. Sen vuoksi on oleellista, että kiusatun ympärillä on läheisiä ihmisiä, jotka ovat kannustavia, luotettavia ja antavat myönteisestä palautetta. (Hamarus 2012 94–95.) Lapset eivät voi opetella selvittämään riitoja keskenään, vaan aikuisen tuki on tähän

tärkeää. Hyvää harjoittelua lasten kanssa on ristiriitatilanteiden selvittäminen. (Repo 2015, 137.) Kiusaamisen toistuvuus tutkimuksessa ilmeni siten, että lasten kanssa kiusaamisesta keskustellaan useammin, koska ristiriitoja tapahtuu lähes päivittäin. Työntekijöiden ja huoltajien keskuudessa kiusaamistilanteen tultua esille käydään keskustelua.

Virtain kaupungin varhaiskasvatuksessa ei ole tutkimuksen mukaan tällä hetkellä mainintaa kiusaamiseen puuttumisesta, kuten ei ollut kiusaamisen ehkäisystä. Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 80) mainitaan kiusaamiseen puuttuminen, mutta paikallisesta suunnitelmasta se on vielä toistaiseksi jätetty pois. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman päivityksessä tullaan mahdollisesti lisäämään tarkentava kohta kiusaamiseen puuttumisesta ja ehkäisystä. Tutkimuksessa ilmeni, että työntekijöillä on yhteinen ajatus olemassa siitä, että kiusaamiseen puututaan. Hurmeen & Kyllösen (2014, 136) mukaan kiusaamiseen tulee puuttua ajoissa, ja ei voida liikaa korostaa, kuinka paljon ennaltaehkäisevä työ merkitsee. Kiusaamisen ehkäisy ei velvoita lisäresursseja tai -henkilökuntaa varhaiskasvatuksessa, vaan olennaista on katsoa, pohtia ja kohdistaa jo olemassa olevat resurssit ja kuinka ne varhaiskasvatuksessa toteutuvat. (Repo 2013.)

7.2 Haastattelujen ja yhteistyön pohjalta luotu kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma

Digiversio:

https://www.canva.com/design/DAEuBdY_ePA/0A9seyVGo56f4ct2sc74Mw/view?utm_content=DAEuBdY_ePA&utm_campaign=designshare&utm_medium=link&utm_source=publishsharelink

KIUSAAMISEN YLEISIMMÄT MUODOT JA TAVAT

FYYSINEN KIUSAAMINEN

Lyöminen, potkiminen
Kamppaaminen
Esteenä oleminen
Nipistely
Vaatteiden repiminen
Hiekan, kivien ym. heittäminen
Leikkien sotkeminen

PSYKKINEN KIUSAAMINEN

Manipulointi
Uhkailu
Kirstäminen
Ilmeily
Poissulkeminen
Sääntöjen muuttaminen
leikissä
Puhuttamatta jättäminen

SANALLINEN KIUSAAMINEN

Haukkuminen
Hännääminen
Nimittely
Lällättäminen
Hiusten, vaatteiden ym.
kommentointi
Selän takana puhuminen

Lähde: Kirves & Stoor-Grenner 2011

KIUSAAMISEN TUNNISTAMINEN

VARHAISKASVATUKSESSA

Havainnointi ja
dokumentointi lasten
toiminnasta

Aikuisen läsnäolo leikissä

Työkokemuksen antama
varmuus tunnistaa kiusaamis-
ja ristiriitatilanteet

Lapsiryhmän dynamiikan
tunnistaminen

Kuinka kiusaamista ennaltaehkäistään varhaiskasvatuksessa?

- 1 Puuttumalla, oli kyseessä leikkimis-,
ristiriita- tai kiusaamistilanne
- 2 Havainnoimalla
- 3 Ryhmäyttämällä, draamaa harjoittamalla
- 4 Vertaissuhteiden luomisella,
mallintamisella, aikuisen läsnäololla
leikissä
- 5 Tasa-arvoisella kohtelulla
- 6 Yhteisellä sääntöjen sopimisella

KIUSAAMISEEN PUUTTUMISEN KEINOT

Lasten kanssa
keskustelu

Tunnetaitojen
opettelu

Tunteiden salliminen

Vapaan leikin,
siirtymätilanteiden ja
lasten
vuorovaikutuksen
seuraaminen

TUNNETAIDOT VARHAISKASVATUKSESSA

MITÄ KUULUU HYVIJN TUNNETAIDOIHIN?

ERILAISTEN TUNTEIDEN TUNNISTAMINEN ITSESSÄÄN
JA MUISSA

ERILAISTEN TUNTEIDEN NIMEÄMINEN

SYIDEN YMMÄRTÄMINEN TUNTEIDEN TAUSTALLA

TUNTEIDEN SÄÄTELYYN OPETTAMINEN

TUNTEIDEN ILMAISEMINEN SITEN, ETTÄ NE EIVÄT
VAHINGOITA ITSEÄ, MUITA TAI YMPÄRISTÖÄ

MITEN TUNNETAIDOJA VOI OPETELLA?

KUVAKORTEILLA
LEIKIN JA LAULUN AVULLA
ARJESSA TUNTEIDEN LÄPIKÄYMISSÄ
AIKUISEN SENSITIIVISYYDELLÄ
KESKUSTELAMALLA JA LASTEN TUNTEIDEN ÄÄREEN PYSÄHTYMISSÄ

Lähteet: The FamilyBoost, 2017
Joutsensaari, 10.10.2020

YHTEISTYÖN AVAIMIA HUOLTAJIEN KANSSA

Luottamuksellisuus
Avoimuus

Yhteiset
käytänteet ja
säännöt

Vuorovaikutus

Hakutilanteessa
päivästä
kertominen, oli asia
hyvä tai huono

Rohkeus huomata ja
puuttua
kiusaaminen

Keskustelut
kasvattajien,
huoltajien ja
lasten välillä

Suunnitelman päivittäminen, arvioiminen, tiedottaminen ja käyttäminen

- Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman päivittäminen jää Virtain varhaiskasvatuksen vastuulle jatkossa
- Suunnitelmaa päivitetään Virtain kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman päivittämisen yhteydessä
- Jokaisen toimintakauden alussa varhaiskasvatuksen työntekijät keskustelevat kiusaamisen ehkäisystä ja sen edistämisestä
- Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa tulee arvioida vähintään toimintakauden päättyttyä tai tarvittaessa kesken toimintakauden
- Suunnitelman tulee olla luettavissa varhaiskasvatuksen kaikissa lapsiryhmissä
- Uusille työntekijöille sekä huoltajille tulee aina kertoa suunnitelmasta ja sen sisällöstä

- Suunnitelman kehittämisarviointia tehdessä huoltajien kokemukset ja näkemykset tulee huomioida
- Kiusaamiselta suojaamisen lomake laaditaan, kun kiusaaminen jatkuu toistuvasti ja se tehdään yhteistyössä palaverissa työntekijöiden, huoltajien ja kiusaamistilanteissa mukana olleiden lasten kesken
- Noin kuukauden kuluttua edellisestä palaverista pidetään uusi palaveri, jossa apuna hyödynnetään kiusaamiselta suojaamisen seurantalomaketta. Sen avulla arvioidaan, miten on onnistuttu suojaamaan lasta kiusaamiselta ja mikä on nykytilanne
- Molemmat lomakkeet jäävät lapsen papereiden joukkoon toimintakauden ajaksi, jonka jälkeen ne hävitetään asianmukaisella tavalla. Halutessaan huoltajat saavat kopiot

KIUSAAMISELTA SUOJAAMISEN LOMAKE	
Lapsen nimi:	_____
Osaillistajat:	_____
Tilanteen kuvaus:	
Kasvattajan/kasvattajien tekemät huomiot:	
Huoltajan/huoltajien tekemät huomiot sekä heidän mielipiteensä kuuleminen:	
Lapsen mielipiteen kuuleminen:	
Miten sitoudutaan toimimaan yhdessä jatkossa:	
Päivämäärä ja allekirjotukset:	_____

KIUSAAMISELTA SUOJAAMISEN SEURANTALOMAKE	
Lapsen nimi:	_____
Osaillistajat:	_____
Miten on onnistuttu suojaamaan lasta kiusamiselta, eri toimenpiteiden avulla:	
Mikä on nykyinen tilanne:	
Päivämäärä ja allekirjotukset:	_____

LÄHTEET

Hörkkö, E. 2021. Pienten lasten välisen kiusamisen ehkäiseminen, tunnistaminen ja puuttuminen varhaiskasvatuksessa. Kiusamisen ehkäisyn suunnitelman kehittäminen Virtain kaupungille. [Sähköinen Setoaineisto]. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Joutsensaari, L. 10.10.2020. Päiväkodissa käydään läpi tunteiden koko kirjaa ilosta Ikuun – tunteita ja korostetaan varhaiskasvatuksessa aiempaa enemmän. [Verkojulkaisu]. Yle-uutiset. [Vitetty 23.9.2021]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-11585237>

Kirves, L. & Stoor-Gerner, M. 2011. Kiusamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa – Kiusamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

L 540/2018. Varhaiskasvatuslaki.

The Familyboost. 2017. Tunnetaidot mitä ne ovat ja miksi niitä täytyy harjoitella? [Verkojulkaisu]. [Vitetty 23.9.2021]. Saatavana: <https://www.familyboost.fi/mita-ovat-tunnetaidot/>

YK (1989/2010). YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. [Verkojulkaisu]. Suomen Unicef. [Vitetty 21.9.2021]. Saatavana: https://unicef.studio.casrman.fi/pub/publicpdf/05_A58.pdf

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tuottaminen on ollut itselle pitkä, aikaa vievä ja vaativa prosessi, mutta samaan aikaan se on ollut mielenkiintoista toteuttaa. Erityisen mielenkiintoiseksi työn tuottamisen teki se, että tein työn aiheeseen, joka kiinnosti minua aidosti. Koska suoritin varhaiskasvatuksen opinnot sosionomitutkinnon ohella, valmistun sen lisäksi varhaiskasvatuksen opettajaksi. Sen vuoksi kohderyhmä opinnäytetyön aiheelle oli selkeä alusta saakka. Suuntaus oli itselle mieluisa, koska minulla on halu työskennellä lasten parissa tulevaisuudessa. Kuten aiemmin olen työssäni tuottanut, omat taustani kiusaamisen ehkäisyssä ovat ohjanneet minua aiheen pariin, ja sen vuoksi aiheen tutkiminen syvemmin oli minulle lopulta hyvin luontevaa. Myös työkokemus varhaiskasvatuksen parissa lisäsi halua tuottaa opinnäytetyö tähän aiheeseen.

Aloitin opinnäytetyön prosessin syksyllä 2020, jolloin työskentelyn kokonaispituudeksi tulee noin vuosi. Olen käynyt läpi tutkimuksen tekemiseen liittyviä vaiheita useampia, ja niitä ovat olleet tutkimussuunnitelma, tutkimusluvan hakeminen, teoriaosuuden kirjoittaminen, haastatteluiden toteuttaminen, niiden analysointi, tutkimustulosten ja johtopäätöksien luominen sekä itse kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman tuottaminen. Minulle oli uutta tehdä ja toteuttaa tutkimus ja etenkin laadullinen tutkimus. Tavoitteeni oli saada osallistujia haastatteluihin yhteensä kymmenen kappaletta ja että jokainen varhaiskasvatusmuoto tulisi edustetuksi. Sain haastateltavia seitsemän, ja se lopulta osoittautui osuvaksi määräksi. Olen tähän määrään tyytyväinen, koska jälkikäteen ajateltuna kymmenen haastateltavaa olisi ollut minulle työmäärältään liikaa, kun haastattelut täytyi litteroida ja koota yhteen tutkimustuloksiksi. Mielestäni haastattelukysymykset olivat oikeanlaisia vastaamaan tutkimuskysymykseeni. Aineisto jälkikäteen ajateltuna olisi voinut olla laajempaa, jotta tutkimus olisi ollut vielä luotettavampaa, mutta suunnitelman tekemistä varten kuitenkin tarpeeksi kattavaa ja vastasi esittämäni tutkimuskysymykseen.

Olen kokenut yksintyöskentelyn olleen itselleni sopiva tapa tuottaa opinnäytetyö. Yksintyöskentelyssä on ollut hyviä sekä huonoja puolia. Tehdessäni työtä yksin ei ole tarvinnut ottaa vastuuta työn tekemisestä kuin oman itsensä takia. Aikataulujen yhteen sovittamisessa ei tullut ongelmia, koska pystyin itse päättämään, milloin työtä teen ja mihin tahtiin etenen. Haasteena oli työmäärän ja stressin kanssa tasapainoilu, koska ei ollut paria, jonka kanssa jakaa työmäärä. Myös näkökulma muun muassa teoriaosuudesta ja haastatteluiden tuloksista ja johtopäätöksistä voivat olla yksipuolisia, koska niitä ei ole ollut tulkitsemassa toinen henkilö. Täten tutkimustulokset saattavat parityöskentelyyn verrattuna olla köyhemmät. Aikatauluja

vaikeutti lisäksi jäljellä olleet opinnot, koska viimeisenä opiskelukeväänä isoimmat kurssi kokonaisuudet ja työharjoittelu pitivät kiireisenä. Tästä huolimatta olen tyytyväinen aikaansaannokseeni sekä koulutuksen antamaan tavoiteajassa pysymiseen.

Yhteistyö yhteistyötahon kanssa toimi hyvin puolin ja toisin, sillä otimme vastaan toiveita sekä kehittämisehdotuksia. Esimerkiksi työntekijöiden toiveesta muutin kyselyiden teettämisen haastatteluiksi, ja yhteisissä palaverissa, joissa suunnittelimme kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa, työntekijät antoivat hyviä kehitysideoita suunnitelmaa varten, jotta se palvelisi heidän tekemäänsä työtä parhaiten. Sain mielestäni äärimmäisen paljon vapautta toteuttaa opinnäytetyön prosessia siten, miltä minusta tuntui parhaalta. Ajoittain pohdin, olisinko voinut osallistaa työntekijöitä ja koko varhaiskasvatusta enemmän mukaan prosessiin. Eräänlainen haaste oli saada kaikki varhaiskasvatuksen muodot tavoitetuiksi ja osallistetuiksi. Olin asettanut itselleni tavoitteeksi osallistaa jokainen varhaiskasvatuksen muoto ja yksikkö suunnitelman pohjatyön tekemiseen. Valitettavasti kaikista varhaiskasvatuksen yksiköistä ei osallistuttu työn toteuttamiseen, mutta toisaalta osallistuminen haastatteluihin ja suunnitelman tekemiseen oli vapaaehtoista työntekijöille. Yhdessä työntekijöiden kanssa sain mielestäni luotua hyödyllisen ja käytännönläheisen suunnitelman varhaiskasvatuksen käyttöön. Itseäni kiinnostaa nähdä, kuinka työ alkaa juurtumaan varhaiskasvatuksen arkeen, kun se otetaan käyttöön alkuvuodesta 2022. Suunnitelman tekijänä olisi ihanteellisinta nähdä suunnitelman olevan oikeasti käytössä esimerkiksi kahden tai viiden vuoden kuluttua, ja että tarvittaessa varhaiskasvatus päivittää suunnitelmaa heidän tarpeitaan vastaamaan. Työn juurtuminen varhaiskasvatukseen olisi yksi mahdollinen jatkotutkimuksen aihe tulevaisuudessa. Tarkempia tutkimuksen tuloksia, lopullista opinnäytetyötä sekä kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa esittelen laajemmin työntekijöille ja varhaiskasvatukseen osallistuville lasten huoltajille vuoden 2022 alussa, jotta kaikki tahot tulevat tietoisiksi työstä ja aikaa läpikäynnille on riittävästi. Näin kykenen varmistamaan työn levittämisen ja luomaan parempaa pohjaa työn jalkautumiselle.

Opinnäytetyötä tehdessä olen oppinut paljon kiusaamiseen vaikuttavista taustatekijöistä ja sen ilmenemismuodoista. En aluksi ymmärtänyt, kuinka laajan aiheen olin valinnut, ja se sai minut yllättymään, mutta samaan aikaan pääsin haastamaan itseäni kiinnostavan aiheen parissa. Teoriaosuutta kirjoittaessani sain huomata, että kiusaaminen on laaja kokonaisuus, ja miten moni eri asia vaikuttaa toisiinsa. Ajatukset kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta kohtaan ovat myös olleet itsellä pinnalla, koska olen sitä mieltä edelleen, että alle kouluikäisten lasten kiusaamiseen tulee aiempaa enemmän kiinnittää huomiota ja ihmisten pitäisi olla tietoisia asiasta enemmän. Koulukiusaaminen käsitteenä on ihmisille tutumpi ja tutkitumpi aihe, josta

keskustellaan tuon tuosta, mutta kiusaamisen juuret ovat paljon syvemmillä mielestäni kuin itse kouluajassa. Ne johtavat juurensa varhaiskasvatukseen, koska jos esimerkiksi lapsi on hiljainen ja sivuun vetäytyvä eikä onnistu muodostamaan alle kouluikäisenä kaverisuhteita, on tämän vaikea muodostaa kaverisuhteita myös myöhemmin kouluiässä. Aikuisella on tärkeä tehtävä ryhmäytymisen varmistamisessa, toteutumisessa sekä sen näkemisessä, että yksikään lapsi ei jää ilman leikkikaveria. Kuten tuloksissa ja johtopäätöksissä ilmenee, vuorovaikutuksella työntekijöiden ja huoltajien välillä on merkittävä avainasema kiusaamisen ehkäisyssä, sen tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa.

Olen mielestäni suoriutunut kyseisestä tehtävästä kohtuullisesti ja paremmin kuin itse osasin odottaa. Sain tärkeää kokemusta tutkimuksen tekemisestä ja siihen kuuluvista vaiheista ja tietenkin tietoja ja taitoja kiusaamisen vastaiseen työhön. Tämä aihe ja opinnäytetyöni on ollut mukana ajatuksissani ja arjessani lähes kokonaisen vuoden ajan, joten en usko, että tätä vaihetta elämässäni tulen unohtamaan kovinkaan helposti. Koen kasvaneen itse tämän prosessin aikana paljon ihmisenä sekä ammattilaisena. Sosionomin (AMK) kompetensseihin kuuluu eri osaamisia, joita ovat muun muassa eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, palvelujärjestelmä osaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen. (Sosiaalialan AMK-verkosto, [viitattu 18.10.2021].) Sosionomin kompetenssien avulla olen kyennyt tarkastelemaan reflektioivasti yhteiskunnallisia asioita sekä oppimiskokemuksiani, tarkastellut ja arvioinut yhteiskunnallisia kysymyksiä ja asioita ammattieettisesti sekä kestävästi. Opinnäytetyöni avulla olen vaikuttanut yhteiskunnallisesti ja hyödyntänyt koulutukseni antamaa osaamista. Eniten koen edistäneeni tasa-arvoa ja suvaitsevuutta työni avulla, sekä olen huomioinut yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön näkökulmat huono-osaisuuden ehkäisemisessä.

LÄHTEET

- Alaverdyan, A. 2021. Lehtori. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Teams-keskustelu 1.11.2021.
- Alsaker, F. & Nägele, C. 2008. Bullying in kindergarten and prevention. Teoksessa: Graig, W. & Pepler, D. (toim.) Understanding and addressing bullying: an international perspective.
- Anttonen, A. & Haapala, S. 2015. Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa: kasvattajien käsityksiä ilmenemisestä ja puuttumisesta. [Verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos, Varhaiskasvatustiede. Kandinaatin tutkielma. [Viitattu 2.2.2021]. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/45901/URN:NBN:fi:jyu-201505141857.pdf;jsessionid=32EB12536ABB642C0F6A55B05EDBFDD5?sequence=1>
- Bagwell, C. & Schmidt, M. 2011. Friendship in childhood and adolescence. [Verkkokirja]. New York: Guilford Publications. [Viitattu 26.1.2021]. Saatavana ProQuest Ebook Central – palvelusta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Elo, S. & Lamberg, K. (toim.) 2018. Kiusaamisen ehkäisy sekä työrauhan edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä toisella asteella. Loppuraportti. [Verkkojulkaisu]. Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 17.9.2021]. Saatavana: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160694>
- Hakala, E. 2021. Varhaiskasvatuspäällikkö. Opinnäytetyö luettavaksi. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Eerika Hörkkö. [Viitattu 10.11.2021].
- Haapsalo, T., Kauppila, E., Kirkkopelto, K., Nousiainen, K. & Repo, L. 2020. Meidän juttu: kiusaamisen ehkäisy lasten vertaisryhmässä. Lasten Keskus.
- Haapsalo, T. 19.9.2020. PIKI-verkkokoulutus. Lasten ja nuorten keskus. Luento.
- Haapsalo, T. 26.11.2018. PIKI ja yhteistyö vanhempien kanssa. [Ppt-tiedosto]. Nuori Kirkko. [Viitattu 29.5.2021]. Saatavana: <http://www.pikitoimintamalli.fi/wp-content/uploads/2018/11/PIKI-ja-yhteistyö%CC%88-vanhempien-kanssa-materiaali-pdf.pdf>
- Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee: Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Haverinen, I. 2018. Kiusaamisen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa: keskeiset tekijät ja niiden merkitys. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kandinaatin tutkielma. [Viitattu 21.3.2021]. Saatavana: <http://jultika oulu.fi/files/nbnfioulu-201805312345.pdf>
- Heinonen, H. & Haapsalo, T. 14.1.2021. Lapsen kokemusta kiusaamisesta ei saa koskaan vähätellä, ohittaa eikä kieltää. [Verkkolehtiartikkeli]. Helsingin Sanomat. [Viitattu 27.3.2021]. Saatavana: HS Arkisto – tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Höistad, G. 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Howes, C. 2002. Children's social development within the socialization context of childcare and early childhood education. Teoksessa P.K. Smith & C. H. Hart (toim.) Blackwell handbook of childhood Social Development. Malden, MA: Blackwell publishers, 137–155.
- Hurme, K. & Kyllönen, T. 2014. Turvassa: Vahvista lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaaratilanteisiin. PS-kustannus.
- Junttila, N. 2015. Kavereita nolla: Lasten ja nuorten yksinäisyys. Helsinki: Tammi.
- Juusola, M. 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. Helsinki: Otava. f
- Jyväskylän yliopisto. 23.4.2015. Empiirinen tutkimus. [Verkkosivu]. [Viitattu 6.10.2020]. Saatavana: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/empiirinen-tutkimus>
- Jyväskylän yliopiston puheviestintä. Ei päiväystä. Vuorovaikutustaidot. [Verkkosivu]. [Viitattu 2.10.2021]. Saatavana: <https://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/ryhmaviesti/osallistujat/yksilo/vuorovaikutustaidot.html>
- Kananen, J. 2008. Kvali: kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karppinen, K. 11.3.2020. Lyömistä, haukkumista ja syrjimistä – kiusaaminen päiväkodissa lailla kiellettyä, mutta monen vanhemman mielestä se ei auta. [Verkkajulkaisu]. Yle-uutiset. [Viitattu 27.3.2021]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-11240630>
- Karvi. 2019. Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. [Verkkajulkaisu]. Tampere: Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen tiivistelmä 7:2020. [Viitattu 21.9.2021]. Saatavana: https://karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1519.pdf
- Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 2019. Yksinäisyyden monet ulottuvuudet. Yhdessä ei olla yksin -hankkeen 2017–2019 havaintoja yksinäisyyden syistä ja ratkaisuja osallisuuden esteiden purkamiseksi. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 26.10.2021]. Saatavana: <https://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2020/01/Yksin%C3%A4isyyden-monet-ulottuvuudet.pdf>

- Kinderman, T. A. & Gest, S. D. 2018. The peer group: Linking conceptualizations, theories and methods. Teoksessa W.M. Bukowski, B. Laursen & K. H. Rubin (toim.) Handbook of peer interactions, relationships and groups. London: The Guilford Press, 84–105.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2011a. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa: Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Mannerheimin lastensuojeluliitto & Folkhälsan. Helsinki: Fram.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2011b. Kiusaavatko pienetkin lapset. [Verkojulkaisu]. Mannerheimin lastensuojeluliitto & Folkhälsan. [Viitattu 2.2.2021]. Saatavana: <http://www.slal.fi/doc/Kiusaavatko20pienetkin20lapset1.pdf>
- Komi, T. 2016. Estä kiusaaminen ennalta. [Verkkolehtiartikkeli]. Lastentarha 4/2016. [Viitattu 28.9.2021]. Saatavana: <https://www.vol.fi/uutiset/esta-kiusaaminen-ennalta/>
- Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- L 36/1973. Laki lasten päivähoidosta.
- L 628/1998. Perusopetuslaki.
- L 540/2018. Varhaiskasvatuslaki.
- Ladd, G. W. 2005. Children's peer relations and social competence. A century of progress. New Haven: Yale University.
- Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta. Ei päiväystä. Opinnäytetyöpakki. Kajaanin ammattikorkeakoulu. [Verkkosivu]. [Viitattu 14.9.2021]. Saatavana: <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta>
- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava.
- Lämsä, A-L. 2013. (toim.) Verkosto vahvaksi – toimiva vuorovaikutus perheiden kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Marttila, T. & Ahvenus, A. 2020. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa – Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma Pasalanpuiston päiväkotiin. [Verkojulkaisu]. Turun ammattikorkeakoulu. Sosionomi, sosiaali- ja kasvatustieteiden osaamisalue. Opinnäytetyö. [Viitattu 19.9.2020]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/300353/Ahvenus_Annina_Marttila_Terhi.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL) 4.8.2017. Mitä on kiusaaminen. [Verkkosivu]. [Viitattu 5.10.2020]. Saatavana: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/>

- Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL). 15.8.2017. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma varhaiskasvatuksessa. [Verkkosivu]. [Viitattu 5.10.2020]. Saatavana: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/varhaiskasvattajille/kiusaaminen-paivakodissa/kiusaamisen-ehkaisyn-suunnitelma-varhaiskasvatuksessa/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL). 4.1.2021. Vertaissuhteet. [Verkkosivu]. [Viitattu 29.10.2021]. Saatavana: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/vertaissuhteet/>
- Metsämuuronen, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Helsinki: International Methelp Ky.
- Nyman, R. 16.2.2021. Näissä kunnissa kiusataan eniten kouluissa. [Verkkosivu]. Alma media oy. [Viitattu 26.10.2021]. Saatavana: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/cb431f91-b8cd-4aef-8366-09025e2239df>
- Opetushallitus. 2020. Mitä on varhaiskasvatus. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 8.4.2021.] Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>
- Opetushallitus. Ei päiväystä. Tunnetaitoja oppii harjoittelemalla. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 28.9.2021]. Saatavana: <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/3-tunnetaitoja-oppii-harjoittelemalla>
- Perren, S. 2000. Kindergarten children involved in bullying: social behavior, peer relationships, and social status. University of Berne. Department of Psychology. Doctoral dissertation.
- Petäjaveden varhaiskasvatussuunnitelma. 2017. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristö. [Verkkosivu]. [Viitattu 27.3.2021]. Saatavana: <https://peda.net/opetussuunnitelma/ksops/vasu-2017-petajavesi/3/3vo>
- Pipping, L. & Arrhenius, L. 2013. "Hjälp – mitt barn blir mobbat!" Fakta och stöd till föräldrar och skola. Stockholm: Gothia Fortbildning.
- Päiväkodin kasvatuskumppanuus, tavoitteet ja arvot. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Alavuden varhaiskasvatus. [Viitattu 17.9.2021]. Saatavana: <https://peda.net/alavus/varhaiskasvatus/pt/pajit>
- Pöyhönen, J. & Livingston, H. Ei päiväystä. Mitä ovat tunnetaidot ja miksi niitä täytyy opetella. [Verkkosivu]. Tunnetaitoja lapselle. [Viitattu 28.9.2021]. Saatavana: https://www.tunnetaitojalapselle.fi/mita_tunnetaidot_ovat.html
- Puusa, A. 2011. Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa: Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan, Johtamistaidon opisto, 114-125.
- Rautakoski, M. 2016. Vertaissuhteiden ristiriitatilanteet lasten toimijuuden näyttämöinä: Kerronnallinen tutkimus esiopetusikäisten lasten toimijuudesta sekä lasten ja aikuisten

välisestä suhteesta vertaissuhteiden ristiriitatilanteissa päiväkotikontaktsteiksissa. Helsingin yliopisto. Käyttätymistieteellinen tiedekunta, opettajankoulutuslaitos. Pro-gradu-tutkielma. [Viitattu 17.9.2021]. Saatavana: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/168167/gradu_rautakoski.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy, 2. uud. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rönty, H. 1.12.2015. Lapsille opetetaan päiväkodissa tunteita, joita aikuisetkaan eivät tunnista. [Verkkosivu]. Yle-uutiset. [Viitattu 28.9.2021]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-8492717>

Repo, L. & Laaksonen, V. 2016. Kaveritaitoja: tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseksi. [Ppt-tiedosto]. Folkhälsan. [Viitattu 21.3.2021]. Saatavana: <https://docplayer.fi/57241994-Materiaalia-laaksonen-v-repo-l-2016-kaveritaitoja-tietoa-ja-harjoituksia-toimivan-ryhman-rakentamiseksi-folkhalsan.html>

Salmivalli, C. (1998). Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Helsinki: Gaudeamus.

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen: kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS – kustannus.

Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 26.3.2021]. Saatavana: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf>

Sosiaalialan AMK-verkosto. Ei päiväystä. Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit. [Verkkosivu]. [Viitattu 18.10.2021]. Saatavana: <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>

Teemoittelu. Ei päiväystä. Opinnäytetyöpakki. Kajaanin ammattikorkeakoulu [Verkkosivu]. [Viitattu 16.9.2021]. Saatavana: <https://www.kamk.fi/fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/Teemoittelu>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL). 11.1.2018. Nuorten syrjäytyminen käy myös kalliiksi yhteiskunnalle. [Verkkosivu]. [Viitattu 21.10.2021]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/-/nuorten-syrjaytyminen-kay-myos-yhteiskunnalle-kalliiksi>

Thompson, D., Arora, T. & Sharp, S. 2002. Bullying: Effective strategies for longterm improvement. London: RoutledgeFalmer.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2003. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Teoksessa: A. Pohjola (toim.) Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta. 132–134.

- Tietosuojavaltuutetun toimisto. Ei päivystä. Pseudonymisoidut ja anonymisoidut tiedot. [Verkkosivu]. [Viitattu 6.6.2021]. Saatavana: <https://tietosuoja.fi/pseudonymisointi-anonymisointi>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö. Opetushallitus. Helsinki: PunaMusta Oy. [Viitattu 29.5.2021]. Saatavana: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Määräykset ja ohjeet 2018: 3a. Opetushallitus. Helsinki: PunaMusta Oy. [Viitattu 26.3.2021]. Saatavana: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Venninen, T. & Nirvanpää- Ampuja, H. 2000. Perttu muutoksessa: päiväkodin kehitystarina. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 5 uud. P. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Virtain kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. 2019. [Verkojulkaisu]. Virtain kaupunki. [Viitattu 2.4.2021]. Saatavana: <https://www.virrat.fi/client/virrat/userfiles/virtain-kaupunki-varhaiskasvatussuunnitelma-2019.pdf>
- Väliäho, H. 2015. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Vaskitien päiväkodille. [Verkojulkaisu]. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma: Sosionomi (AMK) + Lastentarhanopettajan virkakelpoisuus. Opinnäytetyö. [Viitattu 19.9.2020]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/100210/valiaho_heidi..pdf?sequence=1&isAllowed=y
- YK (1989/2010). YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. [Verkojulkaisu]. Suomen Unicef. [Viitattu 21.9.2021]. Saatavana: https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf
- Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö. Ei päivystä. Sosiaaliset suhteet. [Verkkosivu]. [Viitattu 2.2.2021]. Saatavana: <https://www.yths.fi/terveystieto/mielenterveys/sosiaaliset-suhteet/>

LIITTEET

Liite 1. Tiedote tutkimuksesta työntekijöille

Liite 2. Teemahaastattelurunko

Liite 3. Suostumuslomake

Liite 1. Tiedote tutkimuksesta työntekijöille

Tiedote varhaiskasvatuksen henkilökunnalle 3.5.2021

Hyvät varhaiskasvatuksen työntekijät!

Haluaisitko olla mukana kehittämässä kiusaamisen ehkäisyä Virtain varhaiskasvatuksessa?

Olen kolmannen vuoden sosionomiopiskelija Seinäjoen ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyöni aiheesta "Varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Virtain kaupungille".

Tutkimukseni tavoitteena on luoda kiusaamisen ehkäisyyn johdonmukainen suunnitelma haastatteluista nousseiden asioiden avulla. Tämän jälkeen yhteistyössä teidän työntekijöiden kanssa luodaan kiusaamisen ehkäisyyn toimiva suunnitelmapohja. Haastatteluiden avulla kartoitan henkilökunnan ajatuksia ja kokemuksia pienten lasten kiusaamisesta. Erityisesti minua kiinnostaa kuinka kiusaamisen ehkäisyä toteutetaan Virtain kaupungin varhaiskasvatuksen yksiköissä. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma tullaan mahdollisesti myöhemmin liittämään kaupungin toimesta osaksi varhaiskasvatussuunnitelmaa, jotta se palvelisi jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta, vanhempaa ja työntekijää.

Osallistumalla haastatteluun pääset tuomaan esille oman näkemyksen kiusaamisesta ja sen ehkäisystä sekä mitkä ovat toimivia asioita, ja mitkä mahdollisia kehityskohteita. Haastatteluihin osallistuminen on vapaaehtoista, mutta **toiveeni on saada päiväkodeista neljä (4), ryhmiksistä kolme (3) ja perhepäivähoitajilta kolme (3) haastateltavaa**. Kaikki tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja haastatteluun osallistujat saavat täyden tietosuojan sekä anonymiteetin.

Haastattelut toteutetaan kesäkuun toisella viikolla 8.-10.6 välisellä ajalla Koivurinteen päiväkodin tiloissa. Ole yhteydessä minuun **28.5 mennessä** osallistuaksesi haastatteluun.

Minuun saa olla rohkeasti yhteydessä, jos aiheeseen liittyen on jotain kysyttävää. Positiivista on myös, jos aihe herättää keskustelua työyhteisössänne.

Etukäteen kiittäen

Eerika Hörkkö, Sosionomi (AMK) -opiskelija

Liite 2. Teemahaastattelurunko

Työntekijöiden haastattelukysymykset

Taustatiedot

Mikä on sinun työtehtäväsi?

Kiusaaminen ja sen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa

Mitä kiusaaminen tarkoittaa sinun mielestäsi? (erityisesti pienten lasten näkökulmasta, onko eri muotoja, rooleja)

Miten ajattelet, onko ristiriidalla ja kiusaamisella eroja?

Miten sinä ehkäiset kiusaamista työssäsi? (esim. miten itse työssäsi autat edistämään kiusaamisen ehkäisyä arjessa, miten varhaiskasvatuksessa puhutaan kiusaamisen ehkäisystä eli organisaation, johdon tuki)

Miten kiusaamista voisi parhaiten ehkäistä yhteistyössä vanhempien/huoltajien sekä työntekijöiden kanssa? (esim. vanhempainillat, työillat, koulutukset tms.)

Kiusaamisen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa

Miten koet tunnistavasi/tunnistat pienten lasten välisen kiusaamisen? (helppoa vai haastavaa, miksi) (erottaako oikean kiusaamisen ja leikin)

Miten usein kiusaamista tapahtuu? Miksi sitä mielestäsi tapahtuu? Millaiset tekijät sinun mielestäsi aiheuttavat kiusaamista? (esim. tilanteet, ympäristö, työntekijämitoitus, osaaminen)

Millainen vaikutus sinun mielestäsi ympäristöllä on kiusaamiseen ja sen ehkäisyyn? (esim. oppimisympäristö, joita ovat fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen)

Millainen merkitys kaverisuhteilla/sosiaalisilla suhteilla sinun mielestäsi on kiusaamisessa?

Kirjataanko kiusaamistilanteita? Miksi, miksi ei? (esim. raportoidaanko kiusaamistilanteita suullisesti tai kirjallisesti)

Kiusaamiseen puuttuminen varhaiskasvatuksessa

Miten sinä puutut kiusaamiseen? Miten ratkaiset tilanteet? (onko tarpeeksi keinoja puuttua)

Millaisin keinoin otat kiusaamisen puheeksi? (lasten, työntekijöiden ja vanhempien kanssa.)

Kuinka usein?

Miten (Virtain) varhaiskasvatuksen suosituksissa ja linjauksissa mainitaan kiusaamiseen puuttuminen ja ehkäisy? (Onko yhteinen linjaus kiusaamistilanteessa? Jos on, millainen?)

Kiusaamisen ehkäisy-suunnitelma varhaiskasvatuksessa

Miten toivot, että tulevaa suunnitelmaa käsitellään vanhempien/hoitajien kanssa? Entä työntekijöiden kanssa? (esim. millä tavoin osallistaa eri tahoja suunnitteluun, toteutumiseen ja arviointiin? Kokoukset, palaverit, vanhempainillat, työllat?)

Mitä asioita sinä haluaisit tuoda esille suunnitelmassa? (vapaa sana)

Liite 3. Suostumuslomake

Suostumuslomake haastatteluun

Tällä lomakkeella annan suostumukseni osallistua haastatteluun, joka nauhoitetaan ja sen jälkeen kirjoitetaan puhtaaksi. Suostun, että antamani tietoja käytetään vain tässä opinnäytetyössä. Missä vaiheessa tahansa voin ilman erillisiä perusteluita keskeyttää tutkimukseen osallistumisen. Henkilöllisyyteni ei ilmene opinnäytetyössä tai sen tekovaiheessa sekä haastattelumateriaali hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Olen tietoinen siitä, että osallistumiseni tutkimukseen on vapaaehtoista.

Paikka ja aika

___/___/2021

Allekirjoitus ja nimenselvennys
